

Original Research

Qualitative Study of the Value System of Childbearing Towards Unwilling Child for Profit (Case: Childless Married Women Living in Tehran)

Maryam Montazeri¹
Afsaneh Tavassoli²
Bagher Sarokhani³

Abstract

The changes and transformations caused by modernity cover all aspects of life, so that it can be recognized at all levels. Even the level of fertility and people's desire to have children is somehow affected by it. Despite the population increase policies, the fertility rate in the society is at a low level, and this research seeks to study the value system of not wanting to be fertile among married women living in Tehran. By using the grounded theory technique and conducting semi-structured interviews with twenty-three married women who have not voluntarily experienced childbearing, the data after the necessary coding into eighteen subcategories, two main categories "transition of value from childbearing and rethinking childbearing" And finally, the "child of profit-making reluctance" resulted as a nuclear category. Among the reasons for the emergence of the consequence of "unwanted child for profit", we can point to the transitional conditions of Iranian society, in which child bearing has been reconsidered as a choice among other choices of women. And depending on the conditions and contexts and according to priorities, it is postponed in the most optimistic state, and most married women seek social and economic stability in the early years of their life together, and due to increased independence and access to the resources they want (not wanting to (fertility) to their spouses and those around them, and of course, they do not consider population incentive policies to be effective.

¹. Ph.D. student of Department Of Sociology. Iranian social issues, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. momontazery@yahoo.com

². Associate Professor, Department of Women and Family Studies, Faculty of Social Sciences and Economics, Alzahra University, Tehran, Iran. afsaneh_tavassoli@alzahra.ac.ir. (**corresponding author**)

³. Professor, Department of Sociology, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. b.sarokhani@yahoo.com

Submit Date: 2024/06/06

Accept Date: 2024/24/11

DOI: 10.22051/JWSPS.2025.46778.2863

Keywords

Value Transition, Rethinking, Value System, Reluctance to have Children, Grand Theory

Introduction

Despite the efforts of demographic policies, the trend of population increase is not favorable and in the current era we are facing a decrease in the desire to have children. According to the results of the national report "Findings of the National Survey of Values and Attitudes of Iranians, 2014: 59" in which the tendencies and beliefs of Iranians measured and evaluated, about 0.5% of Iranian respondents chose "childlessness" and this lack of desire to have children and lack of tendency to fertility is a manifestation of a trend that can be identified with sociological analysis as the factors that create and effective social contexts in He realized the emergence of such a trend. The decrease in the fertility rate and the confusion of the country's age balance are rooted in the value system of people. The decrease in the fertility rate and the confusion of the country's age balance are rooted in the value system of people. A value system is a set of related values that guides people's behavior and is often formed without people's knowledge (Razavizadeh et al. quoted by Little, 2014: 33). The people of the society value things that satisfy their needs, if the behavior is harmonious and consistent with a need, it is considered as a social value and norm and becomes more acceptable and valuable. The effects and consequences of the value system include the entire scope of the social system and dimensions such as: It includes beliefs, attitudes and tendencies, (religious) beliefs, personal to social relationships, art and literature, mass media, even influence in the main institutions (family, religion, economy, politics, education). The value system organizes the norms related to reproductive behavior, which is not only limited to giving birth to a child, but also includes all aspects of childbearing such as marriage, interest in having children, and attitudes towards incentives to regulate fertility (Sarai, 2014). Women's lifestyle and access to higher education and better job opportunities have increased the standard of living of women and the condition of not having children has become more acceptable. The degree of desire for fertility as a process has had high ups and downs in recent decades, at one point, achieving fertility was suppressed with the slogan of fewer children, better life, but in recent years, encouragement to have children and related facilities promote the tendency to fertility. The main goal of this research is to investigate the value system of married women who voluntarily did not have children in the early years of their lives.

Background

Moosivand (2020) emphasized the role of value priorities of male and female students in the survey research he conducted and believed that these social values shape people's behavior and actions. Foroutan (2021) emphasized the role of factors affecting childlessness in his survey research and considered factors such as increasing education level, lack of gender attitudes and lack of religious adherence, increasing age of marriage and urbanization to be involved in childlessness. In the qualitative research with the foundational data theory approach conducted by Shirkavand (2021), it is emphasized that social transformations, the definition of new identity resources with the priority of individualism, impose different consequences on couples. "Unstable one-sided agreement" and "priority of freedom over strictness" are considered as phenomena that reflect the rethinking and self-awareness of women's identity and spread the acceptance of not wanting children in the society. The decision for permanent childlessness by the couple or at least one of the couples is mostly the prevailing conditions (economic, social and cultural) over the individual. It seems that in the current situation, the freedom to have a child is like any other choice and it happens differently for each person. In a research conducted by Shams Ghahfarokhi and colleagues (2023) using the foundational data theory approach, the increase of women's independence in financial affairs and decision-making within the family, independence and a better job position for women were emphasized, so that having children for women Regardless of its traditional and old meaning, it has become an optional option. During a survey conducted by Heydari (2023) the change and transformation of the family was considered along with the social change and transformation. The findings of this research show the desire to have a single child and to acquire a new identity for women, and having children is introduced as a planned decision that couples make their decision based on the considerations of their personal and family life and taking into account the social and economic situation. In the research conducted by Leqtos et al. (2024) with the technique of panel studies (longitudinal) among 4653 Australian childless women between 1996-2021, it emphasizes on the factors that evoke infertility. Research shows that voluntary childlessness is limited, and in this research, a separate classification has been made between voluntary childlessness and childlessness caused by infertility issues. 4.8 of the women who were 40 years old have experienced voluntary childlessness. The findings emphasize the multifacetedness of childlessness and insist on the importance of considering factors experienced during childhood and youth to study childlessness. In a research conducted by Olald et al. (2024) with a collaborative technique, the collected internet data examined people's attitudes towards the two important questions of motherhood and the

performance of women's social activities. Of course, a dynamic cultural structure, in addition to the social identity of women, also emphasizes on the basic influential gender roles, but in this research, how to perform social and occupational duties along with motherly beliefs was investigated with regard to women's strata dependency. Salgado et al. (2024) in a qualitative research with a phenomenological approach, after understanding the representation of childless women and conducting in-depth interviews, concluded that in traditional societies with the domination of gender roles, motherhood is considered a sign of women's adulthood. Interviews with eight women between 23 and 45 years old born and living in Portugal and data analysis showed that despite the daily pressures and social stigma against childless women who are exposed to pronatalist expectations, there are successful women who have successfully designed their identity. They have taken different paths for self-improvement and have successfully presented the model of a childless female role.

Methodology

This study was conducted with a qualitative approach and using the grounded theory method (foundation data). Due to its nature, foundational data theory is always associated with theoretical sampling. In the theoretical sampling method, data collection, coding and the continuation of questioning are done simultaneously, and the main focus is on collecting data that are in line with a social phenomenon, and a kind of voluntary and non-random sampling is considered. The criterion for judging when to stop data collection is the "theoretical adequacy" of the categories. That is, when the research results only in repeating the data.

Findings

The present study seeks to identify the dominant value system on the mentality of married women, which behavior they display under the shadow of the ruling and hegemonic structures of childbearing promotion. After conducting interviews with 23 married women living in Tehran in 2024 and implementing the interviews line by line, in general, in the open coding stage, 453 concepts were extracted and the data that were closer to a concept were selected and placed in the relevant table. And they were reduced to 140 sub-categories under 18 sub-categories in axial coding. In the continuation of the process from induction to analogy, the process of going back and forth between data and written interviews, the categories were entered into selective coding and led to the two main categories of "value transition of having children" and "rethinking

of having children" which finally became the core category of "unwanted child for profit" extracted.

Conclusion

The two main categories of "transition of value from having children" and "rethinking of having children" and finally the nuclear category of "unwilling child for profit" which is a consequence of the reluctance of married women to have children in the first five years of life, were created after answering the research questions and of course They emphasize that the type of value system prevailing on the mentality of married women directs the process of having children despite the encouraging policies of having children. Now, following the value of having children in the era of modernity, the growth of individualism and person-centeredness in daily life choices, women's priority and preferences have changed a lot in pursuit of gaining power in public and private family arenas. Improving the level of women's education and attaining social and professional positions for women has increased their power in making family decisions and daily choices, so that they impose their wishes on others, including their spouses and those around them, and create a kind of companionship for themselves. In the most optimistic situation, they postpone having children because from their point of view, their current priority is maintaining and establishing their social and occupational base. Therefore, despite extensive advertisements and government incentive policies regarding childbearing, they are not affected and they manage and direct the rethinking of childbearing independently of the orders of the population's incentive policies.

References

- Abbasi-Shavazi, M. J. & Rashvand, M. (2018). The proportion of marriage value on the marriage status women 20–34 years old in the city of Tehran. *Journal of Population Association of Iran*, 12(24), 135-169. (In Persian)
- Abdollahi, A. & Rahimi, A. (2017). Social construction of the policies of increasing of childbearing and leading obstacles: A case study of internet users. *Women's Strategic Studies*, 20(77), 35-60. (In Persian)
- Aghayari Hir, T., Farokhi Nekarestan, M. & Latifi Mojreh, S. S. (2016). Childbearing as risk: (Qualitative study of milieu for bearing few children in Tabriz city). *Women's Strategic Studies*, 19(73), 7-33. (In Persian)
- Ajzen, I. & Fishbein, M. (1980). Understanding attitudes and predicting social behaviour. 1980. URL <http://www.citeulike.org/group/38/article/235626>.

- Amerian, M., Kariman, N., Janati, P. & Salmani, F. (2016). The role of individual factors in decision making for the first childbearing. *Payesh*, 15(2), 143-151. (In Persian)
- Askari-Nodoushan, A. & Razeghi Nasrabad, H. B. (2023). Motherhood experience and childbearing challenges of working women: A qualitative study in Tehran. *Strategic Research on Social Problems*, 12(3), 99-122. (In Persian)
- Becker, G. (1991). *A Treatise on the Family*. Harvard University Press: Cambridge
- Behmanesh, F., Taghizadeh, Z., & Vedadhir, A., Ebadi, A., Pourreza, A. & Abbasi Shavazi, M. J. (2016). Explaining the causes of single child based on women's views: A qualitative study. *Iranian Journal of Epidemiology*, 15(3), 279-288. (In Persian)
- Chamani, S., Shekarbeigi, A. & Moshfegh, M. (2016). Sociological determinants of fertility (Case study: Married women living in Tehran). *Socio-Cultural Strategy*, 5(3), 137-165. (In Persian)
- Erfani, A. & Shojaei, J. (2019). Reasons for intending to have no children in Tehran, Iran. *SALAMAT-I IJTIMAI*, 6(2), 116-129. (In Persian)
- Fahlén, S. & Oláh, L. (2018). Economic uncertainty and first-birth intentions in Europe. *Demographic Research*, 39(28), 795-83
- Foroutan, Y. & Bijani, H. (2021). Childlessness in Iran: Findings and Solutions. *Journal of Population Association of Iran*, 16(32), 177-203.
- Foroutan, Y. (2019). Social attitude toward marriage patterns in Iran. *Journal of Population Association of Iran*, 13(26), 9-36.
- Francesca, LI & Mencarini, M. (2018). Parents' subjective well-being after their first child and declining fertility expectations. *Demographic Research*, 9(39), 285-314.
- Gietel-Basten, S. (2015). *Individualization risk society and ultra-low fertility*. Plenary Lecture Delivered at Third Asian Population Conference, Kuala Lumpur.

https://amar.org.ir/Portals/0/News/1400/barv_ari.

- Hamidifar, M., Kanani, M. A. & Ebadollahi-Chanzanagh, H. (2017). Risk society and childbearing: A study in the city of Rasht. *Journal of Population Association of Iran*, 11(22), 102-136. (In Persian)
- Heydari, E., Saroukhani, B. & Edrisi, A. (2023). Research on the effective social factors contributing to the women tendency toward one-child (Case study-married women in Tehran city). *Socio-Cultural Strategy*, 12(3), 1055-1082. (In Persian)
- Inglehart, R. (1994). *Cultural Transformation in an Advanced Industrial Society*. Translated by Maryam Voter. Tehran, Kavir Publications. (In Persian)
- Jin, C., Tooth, L. R., Xu, X. & Mishra, G. D. (2024). Associations between factors in childhood and young adulthood and childlessness among women in their 40s: A national prospective cohort study. *Journal of Affective Disorders*, 360, 26-32.
- Khalajabadi Farahani, F. & Kiani Aliabadi, F. (2018). Rethinking the meaning & implications of child in life; A qualitative approach among voluntary childless married women in Tehran. *Journal of Population Association of Iran*, 13(25), 67-106. (In Persian)
- Lesthaeghe, R. (2014). The second demographic transition: A concise overview of its development. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 111(51), 181-125.
- Lesthaeghe, R. & L. Neidert. (2006). The second demographic transition in the United States: Exception or textbook example?. *Population and Development Review*, 32(4), 98-669.
- Lo, I. P. Y., Chan, C. H. Y. & Chan, T. H. Y. (2016). Perceived importance of childbearing and attitudes toward assisted reproductive technology among Chinese lesbians in Hong Kong: implications for psychological well-being. *Fertility and Sterility*, 106(5), 1221-1229.
- McCormack, K. & Graham, M. (2024). Women should just be women: Behind the words, terms, and labels of Australian women without children. *Women's Studies International Forum*, 105, 102950.
- McDonald, P. (2001). Work-family policies are the right approach to the prevention of very low fertility. *People and Place*, 9(3), 17-28.

- Michel, J. S., Deuling, J. K., Kotrba, L., Lebreton, L. M. & Baltes, B. B. (2009). A comparative test of work – family conflict models and critical examination of work – family linkages. *Journal of Vocational Behavior*, 74(2), 199-218.
- Ministry of Culture and Islamic Guidance. (2016). *Findings of the national survey, values and attitudes of Iranians (2015) the third wave*.
- Mohammadi, M. & Rastergarkhaled, A. (2015). Cultural changes, and reduce fertility in Iran (Based on second analyze of data of Iranianâ€™s survey values and attitudes). *Journal of Applied Sociology*, 26(2), 159-180. (In Persian)
- Mohammadi, N. & Seifouri, B. (2016). A sociological study of factors affecting women's fertility preferences. *The Women and Family Cultural-Educational*, 11(36), 49-70. (In Persian)
- Mohammadpour, A. (2012). *Qualitative Research Method Against Method: Steps and Scientific Procedures in Qualitative Methodology*. Tehran: Sociologists Publications. (In Persian)
- Moosivand, M. (2020). Gender differences in students' value system, engagement, social competence, and cognitive styles. *Womens Studies*, 18(3), 7-36. (In Persian)
- Newman, W. L. (2019). *Social Research Methods: Quantitative and Qualitative Approaches*. Translated by Abolhassan Faqihi & Asal Azam. Tehran: Termeh Publishing House.
- Norville, C., Gomez R. & Brown, R. L. (2016). Some causes of fertility rates movements. *American Enterprise Institute, Washington Times*, (13), 1-29.
- Olalde-Mathieu, V. E., Licea-Haquet, G. L. & Aguilar-Reyes, A. (2024). Motherhood beliefs across sex, age, education and parenthood. *Social Sciences & Humanities Open*, 9, 100783.
- Parhoodeh, F., Erfani, N. & Parhoodeh, F. (2022). A reflection on the qualitative research approach with emphasis on validity and reliability. *Survey in Teaching Humanities*, 8(28), 19-44.
- Parvinian, F., Rostamalizadeh, V. & Habibi, R. (2019). The effects of women's modern lifestyle on their fertility and childbearing – a case study in Qazvin city. *Quarterly Journal of Woman and Society*, 9(36), 39-72. (In Persian)

- Razavizadeh, N., Ghafarian, E. & Akhlaqi, A. (2015). Grounds for low child seeking and delay in child bearing (Case study: Mashhad women). *Strategy for Culture*, 8(31), 73-98. (In Persian)
- Razeghi Nasrabad, H. B. (2021). Cohort differentials of consanguineous marriage in Semnan province. *Iranian Population Studies*, 2(1), 95-117. (In Persian)
- Ritzer, G. (1996). *Sociological Theory in the Contemporary Era*. Translation: Mohsen Talasi. Tehran: Scientific and Cultural Publication. (In Persian)
- Salgado, F. & Magalhaes, S. I. (2024). "I am my own future" representations and experiences of childfree women. *Women's Studies International Forum*, 102, 102849.
- Saraei, H. (2015). Population reproduction of Iran: Current status and some policy considerations. *Social Sciences*, 22(68), 1-35.
- Shams Ghahfarokhi, F., Askari-Nodoushan, A., Eini Zinab, H., Ruhani, A. & Abbasi-Shavazi, M. J. (2023). At the crossroad of decision to have children: An analysis of individual and social childbearing challenges in the context of low fertility in Isfahan. *Journal of Applied Sociology*, 33(4), 1-28. (In Persian)
- Shirkavand, A., Zolghadr, K. & Ghasemi, A. (2021). Sociological analysis of contemporary identities and childlessness among young couples. *Contemporary Sociological Research*, 8(27), 125-156. (In Persian)
- Tavousi, M., Haerimehrizi, A. A., Sadighi, J., Motlagh, M. E., Eslami, M., Naghizadeh, F. et al. (2017). Fertility desire among Iranians: A nationwide study. *Payesh*, 16(4), 401-410. (In Persian)
- Van de Kaa, D. J. (2002). The Idea of a Second Demographic Transition in Industrialized Countries. Paper presented at the Sixth Welfare Policy Seminar of the National Institute of Population and Social Security, Tokyo, Japan, 29 January, 2002. Available online at: <https://scinapse.io/papers/2185048759>.
- Van de Kaa, D. J. (2001). Postmodern fertility preferences: From changing value orientation to new behavior. *A supplement to Population Development Review*, 27, 290-331.

مطالعه کیفی نظام ارزشی فرزندآوری به سوی فرزندناخواهی (مورد: زنان متأهل بی‌فرزند ساکن شهر تهران)

مریم منتظری^۱

افسانه توسلی^۲

باقر ساروخانی^۳

چکیده

تغییر و تحولات ناشی از مدرنیته تمامی ابعاد زندگی را دربر گرفته، به‌طوری که در تمامی سطوح قابل تشخیص است. حتی میزان باروری و تمایل به فرزندآوری هم به نوعی از آن تأثیر پذیرفته است. علی‌رغم وجود سیاست‌های افزایش جمعیتی، نرخ باروری در جامعه در سطح پایینی قرار دارد. لذا این تحقیق با رویکرد داده‌بنیاد و انجام مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با بیست و سه زن متأهلی که خودخواسته تجربه فرزندآوری نداشته‌اند، به مطالعه نظام ارزشی عدم تمایل به باروری میان زنان متأهل ساکن شهر تهران پرداخته است. داده‌ها پس از کدگذاری‌های لازم به هجده مقوله فرعی، دو مقوله اصلی «گذار ارزشی از فرزندآوری و بازاندیشی در فرزندآوری» و در نهایت «فرزندناخواهی انتفاعی» به‌عنوان مقوله هسته‌ای منتج شدند. از علل به وجود آمدن پیامد «فرزندناخواهی انتفاعی» می‌توان به شرایط گذار جامعه ایرانی اشاره کرد که در آن فرزندآوری هم به عنوان یک انتخاب میان سایر انتخاب‌های زنان مورد بازاندیشی قرار گرفته و بسته به شرایط و زمینه‌ها و طبق اولویت‌ها در خوش‌بینانه‌ترین حالت به تعویق می‌افتد. افول ارزش‌های سنتی در جهت نمود ارزش‌های نوین اجتماعی به‌صورت گذار ارزشی در لایه‌های مختلف

^۱. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی ایران، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
momontazery@yahoo.com

^۲. عضو هیات علمی گروه مطالعات زنان و خانواده، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)
afsaneh_tavassoli@alzahra.ac.ir

^۳. استاد گروه جامعه‌شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
b.saroukhani@yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۰۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۱۷

DOI: 10.22051/JWSPS.2025.46778.2863

نمایان شده، به‌طوری که فرزندآوری و مادرشدن همانند گذشته قداست ندارد. اکثر زنان متأهل در سال‌های اولیه زندگی مشترک خود به دنبال ثبات اجتماعی و اقتصادی بوده و به دلیل افزایش استقلال و دسترسی به منابعی که دارند خواسته خود (عدم تمایل به باروری) را به همسر و اطرافیان تحمیل می‌کنند و البته سیاست‌های تشویقی جمعیتی را کارساز در نظر نمی‌گیرند.

واژگان کلیدی

گذار ارزشی، بازاندیشی، نظام ارزشی، عدم تمایل فرزندآوری، نظریه داده‌بنیاد

مقدمه و بیان مسئله

فرزندآوری یکی از مؤلفه‌های مهم علم جمعیت‌شناسی است و می‌تواند تابعی از سیاست‌های جمعیتی هر کشور باشد. کاهش نرخ باروری و به هم ریختگی توازن سنی کشور، ریشه در نظام ارزشی افراد دارد. نظام ارزشی مجموعه‌ای از ارزش‌های مرتبط است که رفتار افراد را جهت داده و غالباً بدون آگاهی افراد شکل می‌گیرد (رضوی‌زاده و همکاران به نقل از لیتل، ۱۳۹۴: ۳۳). علی‌رغم تلاش‌های سیاست‌گذاری‌های جمعیتی، روند افزایش جمعیت از اقبال مساعدی برخوردار نیست. طی سه دهه گذشته میزان باروری به‌طرز حیرت‌انگیزی کاهش یافته و الگوی سنی باروری از الگوی زودرس فرزندآوری به سمت الگوی دیررس فرزندآوری تغییر کرده است. آخرین نرخ باروری کلی در ایران برابر با ۱/۶۱ است (مرکز آمار ایران، ۱۴۰۳). در دوران کنونی با کاهش تمایل به فرزندآوری روبه‌رو هستیم و نرخ باروری کلی در تهران عددی برابر با ۱/۴۳ را نشان می‌دهد (مرکز اطلاعات و آمار تهران، ۱۴۰۳). با توجه به نتایج گزارش ملی که در آن گرایش‌های و باورهای ایرانیان مورد سنجش و ارزیابی قرار گرفته، حدود نیم درصد از پاسخ‌گویان «بی‌فرزند» را انتخاب کرده‌اند و این عدم تمایل به فرزندآوری و عدم گرایش به باروری نمودی از یک جریان است که با تحلیلی جامعه‌شناختی می‌توان به عوامل ایجادکننده و بسترهای اجتماعی مؤثر در پیدایش چنین گرایشی پی برد (وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۹۴: ۵۹).

افراد اموری را ارزشمند می‌دانند که نیازهای آنان را برطرف سازد. اگر رفتاری هماهنگ و همخوان با یک نیاز باشد، به‌عنوان یک ارزش و هنجار اجتماعی محسوب شده و پذیرفتنی‌تر و

ارزشمندتر می‌گردد. آثار و پیامدهای نظام ارزشی کل گستره نظام اجتماعی را دربر گرفته و ابعادی چون باورها، نگرش‌ها و گرایش‌ها، اعتقادات (مذهبی)، روابط فردی تا اجتماعی، هنر و ادبیات، رسانه‌های جمعی، حتی نفوذ در نهادهای اصلی (خانواده، دین، اقتصاد، سیاست، آموزشی) را شامل می‌گردد. نظام ارزشی، هنجارهای مرتبط با رفتار باروری را سازمان می‌دهد که تنها در به دنیا آوردن فرزند خلاصه نمی‌شود. بلکه تمامی جنبه‌های فرزندزایی نظیر ازدواج، علاقه به داشتن فرزند و نگرش نسبت به محرک‌ها برای تنظیم باروری را دربر می‌گیرد (سرای، ۱۳۹۴: ۹). ارزش‌ها منبع تعاملات اجتماعی هستند و برای استقرار نظم اجتماعی اهمیت دارند. زیرا فراهم‌کننده کنش‌های انسانی محسوب می‌شوند. تصمیمات و اقدامات روزمره افراد تحت تأثیر ارزش‌ها شکل می‌گیرد. ارزش‌ها و نگرش‌ها در طول زندگی و به واسطه پنداشت افراد از محیط فرهنگی و اجتماعی پیرامون آموخته و درونی می‌شوند (وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۹۴: ۹). اگرچه برخی سرعت گذار باروری در ایران را متأثر از برنامه تنظیم خانواده و فشار اقتصادی می‌دانند، اما بر نقش تغییرات اجتماعی، فرهنگی و نگرشی هم در گذار باروری تأکید می‌کنند (رازقی نصرآبادی، ۱۳۹۵). تحولات باروری صرفاً منوط به عوامل اقتصادی و هزینه‌ها نیست. بلکه از عوامل فرهنگی-اجتماعی نیز تأثیر می‌پذیرد. شرایط نداشتن فرزند بیش از آن‌که یک انتخاب باشد، نتیجه تلخی است که بر افراد تحمیل می‌شود. تغییر سبک زندگی و دست‌یافتن زنان به تحصیلات عالی و فرصت‌های شغلی بهتر، استاندارد زندگی آن‌ها را بالا برده و انتخاب افراد برای نداشتن فرزند را پذیرفتنی‌تر کرده است. جامعه‌شناسان بر این باورند که هر اندازه کشورها در مسیر توسعه اقتصادی و اجتماعی حرکت کنند، رفتار باروری‌شان بیشتر تحت تأثیر انگیزه‌ها و سلیقه‌های فردی قرار می‌گیرد. ولی در جوامع توسعه‌نیافته و عقب مانده سیستم کلی حاکم بر جامعه و نهادها، مقررات مربوط به باروری و میزان آن را جهت می‌دهند (عامریان و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۴۴). سرعت تغییر و تحولات عصر مدرن به حدی است که علی‌رغم تلاش‌های صورت گرفته، تغییرات اجتماعی و فرهنگی دارای همسویی لازم نیستند. مسئله‌ای که با عنوان کاهش نرخ رشد جمعیت مطرح است از جهتی ناشی از تغییر نگرش‌ها و باورهای زوجین است و افرادی که نمی‌خواهند تن به کلیشه‌های سنتی ازدواج و فرزندآوری بدهند به

ناچار مجبورند از فرامین و الگوهای مدرن تبعیت نمایند (شیرکوند و همکاران، ۱۴۰۱: ۳). همین تبعیت از الگوهای معاصر و جدید به دلیل عدم تطابق کامل با بسترهای فکری، تربیتی و فرهنگی ممکن است در برهه‌هایی از زندگی ایجاد اختلال نماید و تزلزل و دودلی در امر فرزندآوری را به همراه داشته باشد. نقش زنان به دلیل تغییر شرایط اجتماعی و سبک زندگی شهرنشینی هم درون و هم در بیرون خانواده دچار تغییرات چشم‌گیری شده است. زنان به دلیل افزایش تحصیلات، حضور فعال در اجتماع، افزایش سن ازدواج، دسترسی به منابع مالی بیشتر، تحولات نهاد خانواده، رویکرد متفاوتی نسبت به فرزندآوری دارند. میزان تمایل به باروری به صورت یک فرایند در دهه‌های اخیر از فراز و نشیب بالایی برخوردار بوده است. به گونه‌ای که در برهه‌ای با شعار فرزند کمتر زندگی بهتر، نیل به باروری سرکوب می‌شد و در سال‌های متأخر تشویق به فرزندآوری و تسهیلات مربوطه، گرایش به باروری ترویج می‌گردد. رفتار باروری در یک اجتماع می‌تواند ناشی از نگرش افراد باشد. نگرش باروری، نوعی آمادگی فکری- روانی است که برای تجربه‌ای سازمان‌یافته شکل گرفته و در ادامه پاسخ فرد را به صورت رفتاری در وضعیت‌های مختلف نشان می‌دهد (آقایاری هیر و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۵). امروزه زنان در کشورهای با منابع عالی، معمولاً ازدواج و فرزندآوری خود را به تعویق می‌اندازند و تولد اولین فرزند خود را به بعد از ۳۰ سالگی موکول می‌نمایند (طاوسی و همکاران، ۱۳۹۶: ۴۱۰). تصمیم برای بی‌فرزندگی بیش از آن‌که یک برساخت اتخاذ شده فردی باشد، یک نوع غلبه و استیلای شرایط حاکم (اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) بر افراد است. به عبارتی، فردی که نمی‌خواهد تن به کلیشه‌های سنتی ازدواج و فرزندآوری بدهد، به ناچار تن به الگوی نظام ارزشی مدرن که گستره اجتماعی را دربر گرفته می‌سپارد و به تبعیت از الگوها و نظام ارزشی غالب، در برهه‌هایی از زندگی دچار حساب‌گری و گزینش سود و منافع شرایط اجتماعی شده و فرزندآوری را سرکوب می‌سازد تا به اولویت‌های فردی و اجتماعی پایداری دست یابد. نظام ارزشی هرچند که به صورت انتزاعی بررسی می‌شوند ولی نمودی عینی در عملکرد افراد دارد و در تمامی شئون زندگی، اعم از روابط و مناسبت‌ها و انتخاب روزمره افراد به چشم می‌خورد.

هدف اصلی این پژوهش، بررسی نظام ارزشی زنان متأهلی است که به طور خودخواسته در سال‌های اولیه زندگی فرزندآوری نداشته‌اند. بنابراین فهم ابعاد ذهنی تصمیم‌گیری درباره

فرزندآوری، نگرش زنان متأهل به فرزندآوری، نوع نظام ارزشی که رفتار باروری آن‌ها را تحت تأثیر قرار داده و در رویارویی با شرایط نوین، چالش‌هایی را ایجاد کرده جزو اهداف تحقیق است که به صورت پرسش‌های زیر مطرح شده است:

- نظام ارزشی عدم تمایل به باروری زنان متأهل منجر به چه پدیده‌ای شده است؟
- رویارویی زنان متأهل با چالش‌های فردی و اجتماعی فرزندآوری چگونه نمود می‌یابد؟

پیشینه تجربی

در این بخش، از طریق مرور پژوهش‌های مرتبط با موضوع تحقیق سعی شد تا ابعاد موضع مورد شناسایی قرار گیرد و ابعاد مکنون و مدنظر محقق که در تحقیقات پیشین مغفول مانده به درستی روشن شود.

حیدری و همکاران (۱۴۰۲) با بررسی جامعه‌شناختی تأثیر عوامل اجتماعی بر گرایش زنان به تک‌فرزندی نشان دادند فرزندآوری یک تصمیم برنامه‌ریزی شده است که زوجین بر مبنای ملاحظات وضعیت زندگی فردی و خانوادگی و با در نظر گرفتن موقعیت اجتماعی و اقتصادی، اتخاذ می‌کنند و تمایل به تک‌فرزندی کسب هویت جدید برای زنان است.

شمس قهفرخی و همکاران (۱۴۰۱) با واکاوی چالش‌های فردی و اجتماعی فرزندآوری با استفاده از رویکرد نظری داده‌بنیاد، نشان دادند افزایش استقلال زنان در امور مالی و تصمیم‌گیری درون خانواده، از عوامل مؤثر بر فرزندآوری است، به‌طوری که فرزندآوری برای زنان فارغ از معنای سنتی و قدیمی‌اش به یک گزینه انتخابی درآمده است.

شیرکوند و همکاران (۱۴۰۱) با بررسی فرزندناخواهی زوجین جوان با رویکرد نظری داده‌بنیاد نشان دادند دگرگونی‌های اجتماعی، تعریف منابع هویتی نوین با اولویت فردگرایی، پیامدهای متفاوتی بر زوجین تحمیل می‌کند و «توافق ناپایدار یک طرفه» و «تقدم رهابودگی به تقید» به‌عنوان بازتاب هویت بازاندیشی و خودآگاهی در زنان، پذیرش نخواستن فرزند را در

جامعه تسری می‌دهند. به زعم آن‌ها تصمیم برای بی‌فرزندگی دائمی توسط زوجین یا حداقل یکی از زوج‌ها بیشتر غلبه و استیلای شرایط حاکم (اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) بر فرد است و به‌نظر می‌رسد در شرایط کنونی، آزادی در داشتن فرزند مانند سایر انتخاب‌ها است و برای هر فرد متفاوت از دیگری رخ می‌دهد.

فروتن و بیژنی (۱۴۰۰) در تحقیق پیمایشی نشان دادند عواملی نظیر افزایش سطح تحصیلات، عدم وجود نگرش‌های جنسیتی و عدم پای‌بندی دینی، بالا رفتن سن ازدواج و موقعیت شهرنشینی در بی‌فرزندگی دخیل هستند.

عباسی شوازی و همکاران (۱۳۹۹) ناامنی‌های اقتصادی و در سایه آن افزایش فردگرایی، رشد عقلانی، توجه به کیفیت‌ها به‌جای کمیت‌ها، افزایش تحصیلات به‌ویژه تحصیلات زنان و اشتغال آن‌ها را از دلایل عدم تمایل به فرزندآوری مطرح کرده‌اند.

موسیوند (۱۳۹۹) در تحقیقی پیمایشی نشان داد تفاوت‌های جنسیتی در نظام ارزشی، اشتیاق، شایستگی اجتماعی و سبک‌های شناختی دانشجویان دختر و پسر تأکید نقش دارد و همین ارزش‌های اجتماعی نوع رفتار و کنش افراد را شکل می‌دهد.

جین و همکاران^۱ (۲۰۲۴) با مطالعه بی‌فرزندگی با استفاده از روش پانل (طولی) بین ۴,۶۵۳ زن بی‌فرزند استرالیایی بین سال‌های ۱۹۹۶ تا ۲۰۲۱، بین بی‌فرزندگی داوطلبانه و بی‌فرزندگی ناشی از مسائل ناباروری تفکیک قائل شدند و نشان دادند بی‌فرزندگی داوطلبانه محدود است. از میان زنانی که در سن چهل سالگی قرار داشتند ۴/۸ درصد بی‌فرزندگی داوطلبانه را تجربه کرده‌اند. به‌علاوه، یافته‌ها بر چندوجهی بودن مسئله بی‌فرزندگی دلالت داشته و بر اهمیت عوامل تجربه‌شده دوران کودکی و جوانی در مطالعه بی‌فرزندگی تأکید نمودند.

اولالد-ماتیو و همکاران^۲ (۲۰۲۴) با تکنیک مشارکتی و جمع‌آوری اینترنتی داده‌های مورد نیاز به بررسی چگونگی انجام وظایف اجتماعی و شغلی در کنار باورهای مادری با توجه به وابستگی قشری زنان پرداختن که نتایج نشان دادند یک ساختار فرهنگی پویا علاوه‌بر هویت

^۱. Jin et al

^۲. Olalde-Mathieu et al

اجتماعی زنان، بر نقش‌های اساسی تأثیرگذار جنسیتی هم تأکید دارد. همچنین، زنان شاغل احساسات مثبتی نسبت به مادری داشته و ظرفیت عاطفی بهتری برای پذیرش این فرایند از خود نشان می‌دهند. اما وجود نگاه کلیشه‌ای و صرف انجام وظایف مادری برای زنان در اقشار با تحصیلات پایین‌تر، مسن و مردان بیشتر است و در این جوامع ارزش زنان به داشتن فرزند است و بر نقش تمام‌وقت زن در امور داخلی خانه تأکید می‌شود.

مک کورمک و گراهام^۱ (۲۰۲۴) با رویکرد پدیدارشناسانه و انجام مصاحبه‌های عمیق نشان دادند گفتمان زنانگی اغلب با ازدواج و فرزندان مرتبط است و آنچه کمتر مورد توجه قرار گرفته، تعاریف جایگزین از زنانگی با تکیه بر گفتمان‌ها و شیوه‌های آزادی شخصی و هویت شخصی است. تعارف و گفتمان‌ها تأکید دارند که در جامعه پروناتالیستی^۲، زن بودن بر هویت زنان تأثیر می‌گذارد و برداشت‌های منفی در قبال زنان بی‌فرزند ارائه می‌کند و این طبیعی یا غیرطبیعی بودن هویت زنان با توجه به فرزندآوری می‌تواند نگرش افراد را شکل دهد. در جوامع پروناتالیستی سازه‌های اجتماعی و فرهنگی خاصی ارائه می‌شود که ازدواج و مادری را طبیعی در نظر می‌گیرد و در کل برای زنانی که از الگوهای حاکم پیروی نمی‌کنند هویت محدودی در نظر گرفته و رفتار آنها را نوعی انحراف می‌داند.

سالگادو و ماگالهاس^۳ (۲۰۲۴) با هدف درک بازنمایی زنان بدون فرزند با رویکرد پدیدارشناسانه و انجام مصاحبه‌های عمیق به این نتیجه رسیدند که در جوامع سنتی با استیلای نقش‌های جنسیتی، مادری نشانه‌ای برای بزرگسالی زنان در نظر گرفته می‌شود. مصاحبه با هشت زن بین ۲۳ تا ۴۵ ساله متولد و مقیم پرتغال و تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد علی‌رغم فشارهای روزانه و انگ اجتماعی علیه زنان بدون فرزند که در معرض انتظارات پروناتالیستی قرار دارند، زنان موفق وجود دارند که با طراحی موفق هویت خود، مسیرهای مختلفی برای خود شکوفایی طی نموده و الگوی نقش زنانه بدون فرزند را با موفقیت ارائه کرده‌اند. هرچند از منظر جامعه

^۱. McCormack & Graham

^۲. سیاست‌های تشویق به فرزندآوری

^۳. Salgado & Magalhaes

پرونا تالیستی زنان بدون فرزند اغلب خودخواه هستند. اما در بین این زنان، تنوع زنانگی و این که چگونه نقش‌های جنسیتی نباید متکی به داشتن فرزند باشد، به چشم می‌خورد. بر اساس نتایج این تحقیق، مادر بودن یک امر نیست. ولی می‌تواند بخشی ضروری و جدایی‌ناپذیر از معنای یک زن بالغ باشد و بچه‌دار نشدن یکی از گزینه‌های قابل انتخاب برای زنان است که برخی بر اساس اراده و میل فردی، در طول زندگی آن را دنبال می‌کنند. هرچند بر اساس تجربه زنان پرتغالی بدون فرزند، ماندگاری هنجار پرونا تالیستی به عنوان یک واقعیت مهم و عمیق در تمامی جوانب اجتماعی به چشم می‌خورد.

فرانسکا و منکارینی^۱ (۲۰۱۸) با هدف دستیابی به درک عمیق‌تر از معناسازی ازدواج در رابطه با فرزندآوری در قالب مصاحبه با زوجین سوئسی نشان دادند عوامل اجتماعی نظیر طبقه در امر معناسازی فرایند زناشویی و فرزندآوری مؤثر است و به تبع آن طبقات مرفه اجتماعی با تمایلات بیشتری به اولویت‌های خود می‌پردازند و به دنبال تأمین نیازهای عاطفی خود هستند.

مک دونالد^۲ (۲۰۰۱) در مطالعه خود دریافت که دوران ناامنی شغلی با یک چرخه قوی اقتصادی با رونق و رکود، جوانان را به سمتی سوق می‌دهد که قبل از بچه‌داشتن روی سرمایه انسانی خود اعم از تحصیل و پیشرفت‌های شغلی سرمایه‌گذاری کنند و تأخیر در فرزندآوری را امری بدیهی در نظر داشته باشند.

بررسی و مرور پیشینه تجربی تحقیق نشان می‌دهد هر یک از پژوهشگران از منظر مطالعاتی خود به موضوع نگریسته‌اند. اما انتخاب بی‌فرزندگی به صورت اختیاری و داوطلبانه متأثر از نظام ارزشی غالب بر ذهنیت زنان متأهل کمتر موضوع مطالعه بوده که این تحقیق با هدف پوشش این خلأ مطالعاتی صورت پذیرفته است.

^۱ Francesca & Mencarini

^۲ McDonald

چارچوب نظری

در این تحقیق سعی شد نظام ارزشی غالب بر ذهنیات زنان متأهلی که تمایلی به فرزندآوری ندارند، مورد سنجش قرار گیرد. یعنی مسئله اجتماعی عدم تمایل به فرزندآوری از منظر زنان متأهلی که بین ایفای نقش‌های سنتی خود (صرفاً مادری و خانه‌داری) و ایفای نقش‌های اجتماعی مورد انتظار، دست به بازانندیشی و انتخاب می‌زنند و کنشگری آگاهانه‌ای از خود بروز می‌دهند، بررسی گردد.

رفتار باروری زنان را می‌توان در چارچوب دو دسته از نظریه‌های انتخاب عقلانی و تبیین ساختاری و از طرفی نظریه‌های مرتبط با تبیین‌های ارزشی و هنجاری تبیین نمود (عسکری ندوشن و رازقی نصرآباد، ۱۴۰۲: ۱۰۵). از میان نظریه‌های انتخاب عقلانی و تبیین ساختاری می‌توان به نظریه‌های نوسازی، نظریه اقتصاد جدید خانوار، نظریه تعارض نقش اشاره نمود.

یکی از صاحب‌نظران رویکرد ساختاری، گود^۱ است که برای تبیین تغییرات خانواده، «نظریه نوسازی» را مطرح می‌سازد و با بررسی تغییرات ساختی خانواده در سراسر جهان و تأثیری که داشته، داده‌های قابل استنادی گردآوری نموده است. او معتقد است گستره فرایند نوسازی در سطوح مختلف فردی و اجتماعی، نهاد خانواده و ابعاد آن را به شدت تحت تأثیر قرار داده است (محمدپور، ۱۳۹۲: ۷۴). بر اساس این نظریه، تحت تأثیر تجدید ساختار جوامع از طریق صنعتی شدن، شهرنشینی، افزایش آموزش، گسترش رسانه‌های گروهی، توسعه حمل‌ونقل و ارتباطات، ساختار سنتی خانواده در جوامع کمتر توسعه‌یافته تغییر کرده و خانواده‌های جدید با ویژگی‌هایی نظیر هسته‌ای بودن، فردمحوری، آزادی در انتخاب همسر، ازدواج در سنین بالا، باروری پایین و برابری جنسیتی توسعه می‌یابند. نظریه نوسازی بیان می‌کند که در فرایند نوسازی افراد با موقعیت اجتماعی بالاتر اعم از تحصیلات، شغل و درآمد بیشتر خواهان آزادی بیشتری بوده و در نتیجه دیرتر ازدواج می‌کنند و فرزندآوری کمتری هم دارند (فروتن و بیژنی، ۱۴۰۰: ۱۷۷).

^۱. Good

در نظریه «اقتصاد جدید خانوار» که با کارهای بکر^۱ (۱۹۹۱) در دانشگاه کلمبیا آغاز شد تلاش بر این بود که رابطه منفی بین اشتغال زنان و باروری تبیین شود. بر اساس این نظریه والدین طبقات مرفه برای خرید کالا و شرکت در فعالیت‌های وقت‌گیر تربیتی موقعیت بهتری دارند. بنابر این برای پرورش فرزندان با معیارهای مورد نظرشان تعداد داشتن فرزندان را محدود می‌کنند (Becker, 1991: 22). به عبارتی به کمال‌گرایی و ایده‌آل‌گرایی می‌رسند و برای تحقق تمامی جنبه‌های تربیتی در فرزند خود، تحدید فرزندآوری را سرلوحه قرار می‌دهند.

نظریه تعارض نقش به وجود نقش‌های متعدد یک فرد در موقعیت‌های زندگی اجتماعی، اعم از محیط خانوادگی، شغلی، اجتماعی اشاره می‌کند و بر ایفای نقش‌های متعدد و همزمان از یک فرد تأکید دارد که در نهایت در زندگی فرد تعارض ایجاد می‌کند (Michel et al, 2007: 211). بنابراین هرگاه فردی موقعیتی داشته باشد که نه با یک انتظار واحد نقش، بلکه با انتظارات متعدد نقش همراه باشد، دچار مشکل در هماهنگی می‌شود و پاسخ به الزامات همزمان فرد را مستأصل می‌سازد (ریتزر، ۱۳۷۴: ۳۳۸). به عبارتی آثار محیط کاری در محیط خانوادگی و بالعکس نمود می‌یابد.

در واقع نظریه‌های انتخاب عقلانی بر اهمیت نسبی عوامل مختلفی چون توسعه اقتصادی اجتماعی، درآمد، سواد و تحصیلات، موقعیت‌های اجتماعی و به‌طور کلی مشخصه‌های اجتماعی و اقتصادی در فرایند تصمیم‌گیری باروری تأکید دارند. اما شواهد تجربی گویای آن است که نمی‌توان رفتار باروری را فقط با رویکردهای مبتنی بر مدل‌های انتخاب عقلانی و ساختارها تبیین نمود. برخلاف تبیین‌های ساختاری، دسته دیگری از تبیین‌ها بر نقش تغییرات ارزشی و هنجاری، در تغییر رفتارها و ایده‌آل‌های خانوادگی، به‌عنوان مهمترین عوامل پافشاری دارند (عباسی شوازی و رشوند، ۱۳۹۶: ۱۴۱). در واقع تبیین‌های ارزشی در تعامل با عوامل ساختاری، منجر به ایجاد تغییراتی در خانواده می‌شوند. سه نظریه مهم در این ارتباط مطرح هستند:

^۱. Becker

نظریه تحول فرهنگی و ارزشی اینگلهارت^۱ که تغییرات بنیادین در نظام ارزش‌های جامعه معاصر را تحت عنوان انقلاب خاموش تبیین کرده است. او معتقد است در اثر توسعه اقتصادی در کشورهای پیشرفته صنعتی، در ارزش‌های مادی این جوامع تحولاتی رخ داده است. به گونه‌ای که روند این تحولات، حرکت از ارزش‌های مادی به سمت ارزش‌های فرامادی است (اینگلهارت، ۱۳۷۳: ۴۷۹). اینگلهارت طی مطالعات گسترده خود نشان داد دگرگونی ارزش‌ها در میان نسل جدید بیانگر تحول فرهنگی نسبت به نسل قدیم است و در این تحول کیفیت زندگی و ابراز نظر فردی، برجستگی بیشتری در مقابل هنجارهای اجتماعی، اخلاقی، سیاسی و مذهبی گذشته دارد (اینگلهارت، ۱۳۷۳: ۶۰).

نظریه گذار جمعیتی دوم^۲ که خاستگاه اولیه آن عمدتاً مبتنی بر تحقیقات تامپسون و نوتستاین^۳ در دهه ۱۹۵۰ در دانشگاه پرینستون است، به تبیین زمینه‌های تکوین و پیامدها و پویایی و تحولات خانواده می‌پردازد. این نظریه معطوف به وضعیت و ویژگی‌های خانواده نوین در چند دهه اخیر است و به همین سبب گذار خانواده^۴ نیز تلقی شده است. مطابق این نظریه خانواده و ابعاد پیرامونی آن دست‌خوش تحولات بنیادین شده است. ون دوکا^۵ (۲۰۰۲) خاطر نشان می‌کند که گذار جمعیتی دوم ناظر بر تحولات بنیادین خانواده است که بیش از هر چیزی ریشه در فردگرایی^۶ دارد. درحالی که در گذشته جامعه معمولاً معطوف به خانواده و فرزندان بود و دگرخواهی^۷ نقش اساسی در زندگی داشت (فروتن، ۱۳۹۷: ۳). ون دوکا معتقد است گذار جمعیتی اول و دوم به دو الگوی مختلف خانواده اشاره می‌کند، به نحوی که الگوی خانواده بورژوا که در پس‌اولین گذار قرار داشت، در گذار دوم جایش را به الگوی خانواده فردگرایانه می‌دهد. در واقع درحالی که در جریان گذار جمعیتی اول، خانواده به صورت نهادی نیرومند ظاهر

^۱. Roland Inglehart

^۲. Second Demographic Transition

^۳. Notestain & Thompson

^۴. Family Transition

^۵. Van de Kaa

^۶. Individualism

^۷. Altruism

می‌شود، تضعیف خانواده نماد گذار جمعیتی دوم تلقی می‌شود (Van de Kaa, 2001: 6). در واقع در دهه‌های آخر قرن بیستم، خانواده به‌عنوان یک نهادی که دچار دگرگونی‌هایی شده و تکالیف و تعهدات افراد خانواده علاوه بر تغییرات دچار فرسایش گردیده و ارزش‌های پسمادی^۱ متناظر بر نیازهای ثانویه، جانشین ارزش‌های مادی شدند (محمدی و رستگارخالد، ۱۳۹۴: ۱۶۲). در بیان ویژگی‌های خانواده در گذار جمعیتی دوم به مواردی از قبیل: افزایش میانگین سن در اولین ازدواج، کاهش نسبت افراد ازدواج کرده، افزایش طلاق، کاهش میزان ازدواج‌های مجدد، کاهش بیشتر فرزندآوری متأثر از به تأخیر انداختن آن و افزایش سن والد شدن، افزایش بی‌فرزندگی، قطعی در میان زوجین، افزایش نیازهای سطح بالاتر، از قبیل استقلال فردی و خود شکوفایی، افزایش همانندی در نقش‌های جنسیتی و استقلال اقتصادی زنان می‌توان اشاره نمود (رازقی، ۱۳۹۵: ۹۹). در واقع گذار دوم جمعیتی با تعهد کمتر و روابط آسیب پذیر بین زن و مرد و همچنین تأخیر نقش والدینی و کاهش بسیار زیاد باروری مشخص می‌شود (Lesthaegh, 2014: 136). از این رو رشد فردگرایی و میل به خودشکوفایی به عنوان ویژگی گذار دوم معمولاً رابطه نسبتاً مستقیمی بر اهداف باروری افراد دارد.

سومین نظریه، نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده آجزن و فیشبن^۲ است که طبق آن، وجه عقلانی فرایند تصمیم به فرزندآوری تحت شرایط اجتماعی و روان‌شناختی توسط سه عامل تعیین می‌شود (Ajzen & Fishbein, 1980):

اول) نگرش نسبت به رفتار یا باورهای رفتاری که در ادامه پیامدهای مثبت و منفی متمرکز شده و ارزش‌ها و ارزیابی‌های فردی را رقم می‌زند و نگرش مثبت و یا منفی نسبت به فرزندآوری را در فرد ایجاد می‌کند.

دوم) باورهای انتزاعی یا هنجاری، بدین معنا که انتظارات و رفتار افراد مرجع و دیگران مهم در ترکیب با انگیزه‌های فرد برای تطبیق با آن‌ها موجب تولید فشار اجتماعی درک‌شده می‌شود

^۱. Post- Matrilism

^۲. Ajzen & Fishbein

و هنجار انتزاعی را ایجاد می‌کند. درواقع فرد قصد خود را بر مبنای خواسته دیگری استوار می‌کند.

سوم) کنترل رفتار درک‌شده که بر اجرای رفتار تأثیرگذار است. احساس این‌که افراد تا چه میزان بر انجام یا عدم انجام رفتاری کنترل دارند، نقش تعیین‌کنندگی دارند. در مورد فرزندآوری حضور درک‌شده عواملی که بر توانایی فرد در داشتن فرزند تأثیرگذار هستند در کنار قدرت کنترل این عوامل فرزندآوری را تسهیل یا دست‌اندازی می‌کنند. عوامل کنترل شامل عوامل داخلی و خارجی هستند. عوامل داخلی به خود شخص برمی‌گردد و شامل مهارت‌ها، توانایی و احساسات است و عوامل خارجی به موارد محیطی و شغلی و داشتن منابع باز می‌گردند. اگر فرد عقیده داشته باشد که منابع یا فرصت انجام رفتاری را ندارد، احتمالاً قصدی هم برای انجام رفتار نخواهد داشت، حتی اگر نگرش مثبتی به رفتار مزبور داشته باشد و بداند که که باورهای انتزاعی مثبت نسبت به آن وجود دارد. این سه عامل در کنار یکدیگر قصد و نیت برای انجام رفتار خاصی را ایجاد می‌کنند (شمس قهفرخی و همکاران، ۱۴۰۱: ۶).

روش پژوهش

این تحقیق با روش کیفی، رویکرد نظریه داده‌بنیاد و انجام مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۲۳ نفر از زنان متأهل ساکن شهر تهران که پنج سال از تأهل خود را سپری کرده‌اند و فرزندآوری خودخواسته‌ای نداشته‌اند، صورت پذیرفته است. رویکرد داده‌بنیاد، انعطاف‌پذیری بیشتری را ایجاد می‌کند و زمینه ایجاد تعامل بین نظریه و داده را میسر می‌سازد (نیومن^۱، ۱۳۹۰: ۵۴) و به دلیل ماهیتی که دارد همیشه ملازم با نمونه‌گیری نظری^۲ است. در روش نمونه‌گیری نظری، گردآوری داده‌ها، کدگذاری و ادامه مسیر پرسشگری به‌طور همزمان صورت می‌پذیرد و تمرکز اصلی روی جمع‌آوری داده‌هایی است که در راستای یک پدیده اجتماعی هستند و نوعی

^۱. Newman

^۲. Theoretical Sampling

نمونه‌گیری ارادی و غیرتصادفی مدنظر است. شهر تهران در زمره استان‌هایی است که سطح باروری پایین‌تری از میانگین کشوری دارد و بر اساس آخرین برآورد این میزان عددی برابر با ۱/۴۳ است (اطلاعات و آمار استان تهران). برای ایجاد حساسیت نظری با استفاده از مرور ادبیات نظری و تجربی و بهره‌مندی از ارزیابی خود مشارکت‌کنندگان و بازبینی متخصصین، از مقایسه‌های تحلیلی بهره گرفته شد. بدین‌صورت که کنترل اعتباریابی توسط اعضا، با صحت سنجی مقوله‌های استخراج شده با کمک ده نفر از مشارکت‌کنندگان صورت پذیرفت و نسبت به صحت یافته‌های به‌دست آمده، اطمینان حاصل شد. صحت یافته‌های میدانی پژوهش با مرور و برگشت مجدد به نظریه‌ها و داده‌های خام و سیر از قیاس به استقراء مورد بازبینی قرار گرفت. برای پایایی یافته‌های کیفی گوبا و لینکن^۱ قابلیت اعتماد را به‌عنوان معیار جایگزین روایی و پایایی مطرح کرده‌اند که متشکل از چهار مفهوم جزئی‌تر: قابلیت اعتبار، قابلیت انتقال، قابلیت تأیید و اطمینان‌پذیری است (پرهوده، ۱۴۰۱: ۳۷). قابلیت اعتبار یا باورپذیری^۲ معادل روایی در روش‌های کمی است و در این تحقیق به‌معنای درجه اعتماد به واقعی بودن یافته‌ها برای شرکت‌کنندگان در پژوهش است. قابلیت انتقال^۳ معادل اعتبار بیرونی در پژوهش‌های کمی است و به‌معنای قابلیت تعمیم پژوهش به سایر حوزه‌ها و زمینه‌های مشابه است. قابلیت تأییدپذیری^۴، به‌معنای پرهیز از سوگیری است و در تحقیق کمی معادل قدرت تحلیل داده‌ها و تأیید آن‌ها است و در این تحقیق، تلاش پژوهشگر در جهت احراز شاخص عینیت در پژوهش است. اطمینان‌پذیری^۵ معادل پایایی در پژوهش کمی است و به درجه بازیافت و تکرارپذیر بودن داده‌ها توسط سایر پژوهشگران اطلاق می‌شود. در این تحقیق موارد فوق به درستی دنبال شدند. چنانچه داده‌های تحقیق، داده‌های واقعی ناشی از تجربه زیسته افراد بوده و قابلیت تعمیم به زمینه‌های مشابه را دارد و پژوهشگر با نهایت تلاش، سعی در رعایت اصل عینیت تحقیق و عدم سوگیری در مقوله‌سازی‌ها را نموده است. پایایی این تحقیق توسط تکرارکردن و تکرارپذیر بودن توسط سایرین، نمودی از درجه اطمینان است.

^۱. Guba & Lincoln

^۲. Credibility

^۳. Transferability

^۴. Verifiability

^۵. Reliability

مشخصات مصاحبه‌شوندگان

در این تحقیق حدود ۲۳ مصاحبه کامل و قابل ارائه به دست آمد به طوری که داده‌های حاصل شده به اشباع رسیده و چیز تازه‌ای برای اضافه شدن به دست نیامد. با رعایت اصول اخلاقی تحقیق، و استفاده از نام مستعار برای شرکت‌کنندگان، ضمن کسب آگاهی از تجربه زیسته آنها، داده‌های لازم و همسو با تحقیق گردآوری شد. با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند، نمونه‌های آماری از میان زنان متاهل ساکن شهر تهران که پنج سال از مدت تاهلشان سپری شده و در این مدت فرزندآوری خودخواسته‌ای نداشتند تعدادی انتخاب شده و در این تحقیق مورد مصاحبه نیمه ساختار یافته^۱ قرار گرفتند. البته تلاش زیادی صورت گرفت تا این نمونه‌ها از میان مناطق مختلف تهران، جمع‌آوری شوند و از هر طیف، پایگاه اجتماعی-اقتصادی نمونه‌ای حضور داشته باشد.

جدول ۱. مشخصات پاسخگویان^۲ (اسامی به دلیل رعایت اصول اخلاقی و نامشان مستعار است).

Table 1. The characteristics of the respondents

Interviewees	Name	Age	Education	Job	Duration of marriage	Residential area in Tehran
1	Taraneh	35	bachelor	Pharmacist	7	5
2	Maryam	32	Ph.D	Housekeeper	5	5
3	Atefeh	33	Master's degree	Employee	6	12
4	Bahar	37	bachelor	Graphic artist	7	17
5	Tahmineh	36	Master's degree	Housekeeper	6	2
6	Shiva	35	Master's degree	Consultant	5	5
7	Shirin	25	Associate degree	Tailor	8	2

^۱. Semi-structure

^۲. اسامی به دلیل رعایت اصول اخلاقی مستعار است.

8	Sima	39	Ph.D	Employee	5	17
9	Elaheh	37	Master's degree	Employee	6	5
10	Nasim	28	Associate degree	Accountant	6	4
11	Mahadeseh	30	bachelor	Housekeeper	7	4
12	Maryam	34	bachelor	Software engineer	10	12
13	Zahra	40	Master's degree	Teacher	9	5
14	Naz Afarin	41	Ph.D	Teacher	11	2
15	Maryam	45	Ph.D	Teacher	8	16
16	Narges	39	bachelor	Translator and author	15	16
17	Sareh	32	diploma	Housekeeper	7	22
18	Fatemeh	29	Master's degree	Manager of the administrative department	8	22
19	Afsoon	32	Ph.D	Network admin	10	5
20	Hende	41	bachelor	Photography	12	2
21	Sara	45	Master's degree	language translator	15	4
22	Nila	36	bachelor	Housekeeper	7	16
23	Zahra	40	Ph.D	Employee	8	5

یافته‌های پژوهش

مطالعه حاضر در پی شناسایی نظام ارزشی غالب بر ذهنیت زنان متأهلی است که زیر سایه ساختارهای حاکم و هژمونی ترویج فرزندان آوری، تمایلی به فرزندان آوری ندارند. پس از انجام مصاحبه‌ها با ۲۳ نفر از زنان متأهل ساکن شهر تهران در سال ۱۴۰۳ و پیاده‌سازی سطر به سطر مصاحبه‌ها، به‌طور کلی در مرحله کدگذاری باز، ۴۵۳ مفهوم استخراج شد و داده‌هایی که به یک مفهوم نزدیک‌تر بودند انتخاب و در جدول مربوطه جای‌گذاری شدند و به ۱۸ خرده‌مقوله در کدگذاری محوری تقلیل یافتند. در ادامه، سیر از استقرا به قیاس، فرایند رفت و برگشتی میان داده‌ها و مصاحبه‌های مکتوب، مقولات وارد کدگذاری انتخابی شدند و به دو مقوله اصلی «گذار

ارزشی فرزندآوری و «بازاندیشی در فرزندآوری» منتهی شدند که در نهایت مقوله هسته‌ای «فرزندناخواهی انتفاعی» استخراج شد. بسامد و تکرار در جدول زیر به معنای تعداد مصاحبه‌شوندگانی است که به این مقوله‌ها در طی مصاحبه اشاره کردند.

جدول ۲. مقولات پژوهش

Table 2. Categories of research

Subcategories	repetition	Main category	Nuclear category
Individual preferences	20	The transfer of value from having children	The child of profiteering
Breaking old taboos	14		
The dilemma of reason and feeling	8		
Reproductive justice	9		
The fragile position of the family	17		
The primacy of liberation	16		
Independence of women	21	Rethinking childbearing	
Avoiding responsibility and avoiding parenthood	19		
Distrust of the government	20		
The failure of population policies	21		
Lack of feeling of security	16		
The cost of having children	23		
Boredom of fertility	5		
dominant social value	12		
Philosophical and social responsibility	6		
Accumulated concerns	21		
Idealism	11		
The intersection of identities	23		

۱. گذار ارزشی از فرزندآوری

داشتن خانواده‌های بزرگ و تعداد بیشتر فرزند، زمانی ارزش محسوب می‌شد. اما تغییر نگرش مردم در زمینه باروری مبنی بر پذیرش کم‌فرزندی رفته‌رفته به تمامی نهادهای اجتماعی تسری پیدا کرد و به‌طور مستقیم و غیرمستقیم به صورت هنجار غالب درآمد. در دهه ۷۰ شمسی شعار «فرزند کمتر، زندگی بهتر» ذهنیت عاملان اجتماعی را درگیر کرده بود، به‌طوری که ساختار غالب اجتماعی از طریق تبلیغات و رسانه‌های جمعی خانواده‌ها را از فرزندآوری زیاد منع می‌کرد و در بهترین حالت پدر و مادر را در کنار دو فرزند به تصویر می‌کشید. ذهنیت عاملان اجتماعی (کودکان دیروز، عاملان امروز) با این ذهنیت بزرگ شدند و این شعار را ملکه ذهن خود ساختند. زوج‌های بی‌فرزندی که در سال‌های اولیه زندگی، مدتی را بدون فرزند سپری می‌کنند، در دایره خانواده، فامیل‌های دور و نزدیک، دوستان مورد پذیرش قرار دارند. شاید این پدیده با اقبال مد روز هم مطرح می‌شود که زوجین بدون فرزند به خصوص در سال‌های اولیه زندگی به دنبال لذت بردن از شرایط تأهل‌شان هستند و باید مدتی به آن‌ها فرصت داده شود.

کد ۲ می‌گوید:

«بین دوستان و اطرافیانم هستند کسانی که چند سالی از ازدواج‌شون می‌گذره و بچه‌ای ندارند. فکر می‌کنم این شرایط رو همه درک می‌کنند و مثل سابق به زوجین تازه ازدواج کرده گیر نمی‌دن که باید زود بچه بیارین».

کد ۵ می‌گوید:

«دو برادر و خواهر قبل از من که ازدواج کردند و هنوز بچه‌ای ندارن رو که می‌بینم خیالم راحت‌تره که اولویت گیر دادن خانواده‌ها نیستم و قبل من باید به اون‌ها گیر بدن. اما خدا رو شکر والدینمون از دیدگاه سنتی خودشون کوتاه اومدن و این قضیه رو به خودمون واگذار کردن. شاید اون‌ها هم می‌دونن که خرج بچه‌دار شدن و از پس اون براومدن خیلی سخته. بنابراین خیلی به ما فشار نمی‌یارن».

کد ۱۸ می‌گوید:

«در مورد فشار اطرافیان در مورد بچه‌دار شدنمون باید بگم که کلاً دو دسته هستند. دسته اول اکثراً سن‌شون بالاست و با دیدگاه سنتی که دارند مصرند که داشتن فرزند الزامیه و زندگی بدون بچه نمی‌شه و از این حرفا. اما گروه دوم که شامل دایره دوستان و همکارانمون هستند می‌گن از زندگی لذت ببرین و خودت رو پابند بچه نکنید. بچه آوردن اشتباهه، اگه بچه‌دار نشین هم چیزی رو از دست نمی‌دین».

کد ۳ می‌گوید:

«یک جورایی دوست دارم وقتم در اختیار خودم باشه، حتی زمانی که بچه بودم عروسک‌های نوزاد برایم جذاب نبودند و همیشه دنبال باری‌ها بودم. چیزهای بیچاره را دوست نداشتم».

۱-۱. ترجیحات فردی

امروزه به دلیل قرارگیری در شرایط مدرنیته، سبک زندگی افراد به خصوص جوانان و زنان به شدت متفاوت از نسل قبلی است و ویژگی‌های زندگی نوین، با محوریت فردگرایی رقم می‌خورد. مشارکت‌کنندگان در این پژوهش فرزندآوری را یک تصمیم کاملاً شخصی دانسته و معتقدند که کسی حق دخالت در آن را ندارد. همین‌طور تأکید دارند که هیچ مسئولیتی در قبال پیر شدن جمعیت و سیاست‌های تشویقی نداشته و بیشتر در پی ارتقا خود و رسیدن به هدف‌های خود در راستای موفقیت تحصیلی، شغلی و اقتصادی هستند. حتی در مواردی داشتن فرزند را مانعی سر راه زندگی ایده‌آل در نظر داشته و از آن اجتناب می‌کنند.

کد ۲ می‌گوید:

«قطعاً نگرش من در مورد فرزندآوری عوض شده. من فکر نمی‌کنم دنیا اومده باشم که حتماً یک‌سری کارها رو برای دیگران انجام بدم. زندگی زناشویی الزاماً به معنای فرزندآوری و داشتن فرزند نیست. در اطرافیانم گاهی ازدواجی صورت می‌گیره که از شرایطش تفاهم در مورد نداشتن فرزند. ده سالی از ازدواجمون می‌گذره و هنوز تصمیم در مورد داشتن فرزند نداریم. دنبال پیشرفت‌های تحصیلی، شغلی و یادگیری مهارت‌های خاص برای خودمون بودیم. شاید یه وقت‌هایی زندگی کسل‌کننده باشه، اما به معنی این نیست که برای رهایی از اون باید یه موجود دیگه‌ای به دنیا بیاریم».

کد ۲۳ می‌گوید:

«در اطرافیان و دوستانم کسانی رو می‌بینم که کلی وقت و انرژی برای بچه‌هاشون گذاشتن و در انتها نه اون‌ها از دست والدینشون راضی هستند و نه والدینشون از اون‌ها. خوب این چه کاریه؟ اصلاً نمی‌تونم زندگی شغلی‌ام رو با مامان بودن جمع کنم».

۲-۱. شکستن تابوهای قدیمی

شاید در گذشته اولین سؤال از زنان تازه ازدواج‌کرده این بود که «بچه داری؟ چند تا بچه داری؟...» اما امروزه شرایط بهتر شده و دوری بین افراد منجر شده که در زندگی هم کمتر ورود کرده و سؤالات خصوصی از هم نپرسند. به‌علاوه، در شرایط کنونی داشتن فرزند زیاد خلاف گذشته نه تنها ارزشمند نیست، بلکه نوعی بی‌کلاسی و فقر فرهنگی خانواده رو به رخ می‌کشاند. روند کلیشه‌گریزی زنان متأهلی که پایگاه اجتماعی و اقتصادی سطح بالایی داشتند به راحتی قابل درک بود.

کد ۱۶ می‌گوید:

«بچه داشتن زیاد هنر نیست. هنر اونیه که تو این جامعه بتونی یه بچه رو به خوبی بزرگ کنی. اونیه که بچه زیاد داره از فقر فرهنگی شه. اصلاً به نیازهای بچه اهمیتی نمی‌ده و هر جا مهمونی می‌ره بچه‌هاش رو مثل اردک دنبال خودش قطار می‌کنه خوب که چی!».

کد ۹ می‌گوید:

«زمان ما که در خانواده پدری سه تا پسر و دو تا دختر بودیم و من بچه آخر بودم، شعار فرزند کمتر، زندگی بهتر بیداد می‌کرد و تقی به توقی می‌خورد وجود بچه‌های زیاد را عامل مشکلات خانواده در نظر می‌گرفتند و همه نگاه‌ها به سمت من جلب می‌شد و من ناخواسته احساس گناه می‌کردم و شرم‌منده می‌شدم (می‌خندد). حالا با اون ذهنیت بزرگ شدم و واقعاً به‌نظرم فرزند داشتن باعث ایجاد مشکلات بیشتر می‌شه. حالا هم انتظار دارن به ساز اون‌ها برقصیم و بچه‌دار بشیم. اون هم چندتا؟!».

۳-۱. دوراهی عقل و احساس

فرزندآوری در این شرایط، سخت به‌نظر می‌آید و اگر کسی بخواد یک تنه به رویارویی شرایط بره و فرزندآوری داشته باشه، از دو حالت خارج نیست: یا این‌که با عقلانیت و آگاهی تن به شرایط نامناسب فرزندآوری می‌سپاره یا این‌که بی‌مهابا و بدون تأمل وارد میدان عمل می‌شود و با چالشی مواجه می‌شود که گریزی از آن ندارد و تحت حمله‌های واقعی زندگی خرد شده و مستأصل می‌گردد و این همان دو راهی بین عقل و دل است.

کد ۱۱ می‌گوید:

«وقتی بچه‌دار می‌شی براتون یکسری تعهداتی به وجود می‌یاد و تو یه سری شرایط خاص دغدغه آینده رو هم داری. این که آینده چی می‌شه؟ درآمد مالی چی می‌شه؟ حتی از مردن هم می‌ترسی. این که نباشی مسئولیت بچه با کیه؟ شرایطش چی می‌شه و ...».

کد ۱۴ می‌گوید:

«من درک نمی‌کنم بعضی از خانواده‌ها تو نون شبشون موندن و اون موقع می‌خوان بچه‌دار هم بشن. الکی خودشون وارد گودی می‌کنن که توسط حریف قدرشون که همون هزینه‌های اقتصادی و جامعه مریضه، تو هوا چرخیده می‌شن و به زمین کوبیده می‌شن و تازه عقلشون سرجاش می‌یاد که من چه کردم و راه برگشتی هم ندارن باید بچه رو بزرگ کنن».

۴-۱. عدالت باروری

بسیاری از افراد فکر می‌کنند بهتر است شرایط نامطلوب فعلی را به نسل بعدی انتقال نداد، برای همین از فرزندآوری استقبال نکرده و بعضاً به دیگری هم توصیه می‌کنند که در این زمینه تأمل بیشتری داشته باشند.

کد ۲۲ می‌گوید:

«چرا باید یک موجود بی‌گناه را به این جهان پرتاب کرد، شاید اگر بچه‌ای قدرت انتخاب داشت نیامدن به این ظلمات را بیشتر ترجیح می‌داد».

کد ۵ می‌گوید:

«به نظرم تحمیل این شرایط به دیگری نارواست و می‌تواند غیراخلاقی باشد مگر ما چه گلی به سرمان زدیم یا چه خیری از این زندگی دیدیم که حالا دیگری رو هم در آن

شریک کنیم. فردا همین بچه یقه پدر و مادر را می‌گیرد و می‌گوید مرا برای چه به دنیا آوردید؟».

۱-۵. جایگاه شکننده خانواده

خانواده‌های هسته‌ای امروزی برخلاف خانواده‌های گسترده نسل‌های پیشین تغییر و تحولات بسیاری را به خود دیده‌اند. خانواده‌های امروزی که از یک زوج و تعدادی فرزند تشکیل شده‌اند رفته رفته محدودتر شده و به تک‌فرزندی و بی‌فرزندی گرایش یافته‌اند. ازدواج کردن و تشکیل خانواده که از اهداف نهاد خانواده سنتی ایرانی بود دچار تغییر شده بدین معنا که جوانان رغبتی به ازدواج ندارند و در بهترین حالت، سن ازدواج برای جوانان افزایش یافته و این یک امر بدیهی و پذیرفته شده‌ای است. حتی پس از ازدواج فرزندآوری هم دچار تغییراتی شده و معمولاً زوجین سال‌های اولیه زندگی را بدون فرزند سپری می‌کنند. از طرفی، جایگاه زنان هم تغییرات شگرفی را به خود دیده، به‌طوری که زنان هم‌ردیف مردان نقش نان‌آوری برای خانوار دارند و یا با رفتار مستقلی که دارند از حالت مصرف‌گرایی صرف خارج شده و به منابع مالی دسترسی دارند و از پایگاه اجتماعی برخوردار بوده و به دلیل دسترسی به منابع قدرت در درون خانواده قدرتمندتر از نسل مادرانشان تصمیم‌گیری‌های خانوادگی را انجام می‌دهند.

کد ۲۱ می‌گوید:

«داشتن خانواده درست‌ترین اتفاقی که برای هر شخص می‌تونه باشه. اما این‌که ابعاد خانواده رو در داشتن تعداد فرزند تعریف کنیم جای بحث داره. فرزندآوری یک درک و یک شعوره، یک مسئولیته. همه می‌تونن بچه بیارن اگه مشکلات جسمی و جنسی نداشته باشن. همه می‌تونن زاد و ولد کنن، اما من این‌رو یک فرایند بیولوژیک درنظر نمی‌گیرم. باید ازم می‌پرسیدید که آیا شعور بچه‌داری دارم؟ آیا مسئولیت و تعهد تربیت

فرزند رو دارم؟ آیا می‌تونم نقش جدیدی تو زندگیم بپذیرم؟ آیا می‌تونم مادر بشم؟ آیا دوست دارم مادر بشم؟».

کد ۱ می‌گوید:

«در حین بحث با پدرم او را قانع کردم که بچه نمی‌خواهم، بالاخره او تسلیم شد. از نظر من کسانی که برای بچه‌دار شدن برنامه‌ای ندارند و فقط بچه‌دار می‌شوند مضحک به نظر می‌رسند، زیرا برای بچه‌دار شدن قطعاً برنامه‌ریزی مفصلی لازم است».

کد ۱۵ می‌گوید:

«بچه داشتن تو این نمونه کمی سخته، چون زندگی زن را دچار دگرگونی می‌کنه و انتخاب بچه‌داری تو این شرایط به معنی آغاز زندگی جدیدیه. شاید بچه داشتن لذت‌هایی داشته باشه، اما سختی‌هایی داره که هیچ‌تمومی ندارند و در مقابل سختی‌های دیگه طاقت‌فرساترین و تموم نشده‌ترین مشکلات زندگی محسوب می‌شن. دوستانم که بچه دارند سال اول زندگی شب‌ها نمی‌تونن بخوابن و کمتر از یه آدم عادی در شبانه‌روز استراحت می‌کنن. فکر شو بکن من یه هفته کم خواب داشته باشم اصلاً یه روز درست نخوابم چنان بد خلق و پاچه‌گیر می‌شم و نگم برات (می‌خندد) چه برسد به این که چند ماه اول نوزادداری نتونم بخوابم، فکر کنم بچه‌رو می‌زارم جلوی در. فکر کردن به این که چون بچه‌داری تعطیلات رو از دست می‌دی (جمعه‌های تنبلی تموم می‌شه) و تا لنگ ظهر نمی‌تونن بخوابی و سفرها و تفریحات یهوایی نداری و ...».

۶-۱. تقدم رهابودگی

امروزه زنان متأهل فارغ از دید مذهبی در امر فرزندآوری تصمیم‌گیری می‌کنند. در گذشته هویت یک زن در گرو ازدواج و مادر شدن و داشتن فرزند تعریف می‌شد و بسیاری از زنان فرزندآوری را صرف قداستی که داشت به‌عنوان یک وظیفه و تأیید اجتماعی دنبال می‌کردند. اما امروزه با تغییر و تحولات و تحمیل شرایط مدرنیته، تعریف هویت و پذیرش اجتماعی زنان در گرو داشتن

پایگاه اجتماعی بالاتر است. اگر زنی در عرصه عمومی و خصوصی (خانوادگی) به عنوان یک زن مستقل دارای درآمد بالایی باشد در قیاس با یک زن صرفاً خانه دار مصرف کننده وجهه پذیرفتنی تر خواهد داشت و این پذیرش هم توسط خود فرد و هم توسط جامعه تسری می یابد. مادری قداست و الوهیت خود را از دست داده و همانند نسل گذشته خواهانی ندارد. افراد به نوعی خودآگاهی فرایندی نائل شده اند. منظور از خودآگاهی فرایندی، به وجود آمدن یا احساس خودشناسی و خودآگاهی در مشارکت کنندگان در طی فرایند بزرگسالی است.

کد ۸ می گوید:

«توی این ده سال اخیر طرز فکر خیلی متفاوت شده و احساس می کنم بیشتر باید به خودم اهمیت بدم تا این که روند معمولی و روتین بقیه رو انجام بدم؛ مثلاً ازدواج و بچه دار شدن و بزرگ کردن و سروسامان دهی بچه ها. احساس می کنم تو این چند سالی که در پیش رو دارم می تونم برای خودم زندگی کنم و این رو تو ذهنم مهتر از بچه آوردن محسوب می کنم. اگه یه زن موفق بشم خیلی بهتر از اینه که مادر چند تا بچه بشم و تو کنج خونه به مرحله انزوا و افسردگی برسم. الان به این دیدگاه رسیدم که می تونی ازدواج کنی و ازدواج و خوب و موفق داشته باشی و نیازی هم نیست حتماً بچه ای به دنیا بیاری. علی رغم این که بچه داشتن می تونه زندگی آدم را خیلی تکمیل تر بکنه و ثمره زندگی شو ببینه، اما باید اولویت های زندگی شخصی رو هم مدنظر داشت».

کد ۴ می گوید:

«خودم ترجیح می دم اگه یه زمانی بچه بخوام، بهتره که یه بچه رو به سرپرستی بگیرم تا زندگی بهتری داشته باشم. در نهایت من به شخصه نظرم اینه که آدمی بخواد بچه دار بشه نباید فکر اینو بکنه که بچه ها گوگولی هستن. هدف تو زندگی ایجاد می کنن. باید به این فکر کنه که آیا کشور من، جامعه من، اجتماع من و غیره مناسب یک نسل بعدی هست یا نه؟ آیا فرزند من می تونه زندگی آرومی داشته باشه؟ اگه من نتونم ساپورتش کنم و

خودش هم توانایش نداشته باشه چی؟ وقتی به همه این نکات فکر کنی و مثبت و منفی رو کنار هم بزاری نباید بچه‌دار شی. روی این حساب باید از صمیم قلب این آمادگی رو داشته باشی».

۲. بازاندیشی در فرزندآوری

زنان متأهل به دلیل ارتقای پایگاه اجتماعی و اقتصادی ناشی از دوران گذار مدرنیته در ایران، دارای تحصیلات عالی و درآمد مالی هستند و البته متفاوت از نسل مادران خود می‌اندیشند و رفتار می‌کنند و در تمامی امور زندگی خود اعم از عرصه خصوصی و عمومی به صورت حسابگرانه وارد شده و پس از بررسی‌های لازم دست به انتخاب می‌زنند که بیشترین سودآوری را در کنار کمترین خسارت‌ها متحمل شوند.

کد ۱۴ می‌گوید:

«بچه داشتن جزو چیزهایی که من خودم باهاش موافق نیستم. یعنی با عقل و منطق من جور در نمی‌یاد. برای من و همسرم طبق شرایطی که داریم فی نفسه دل‌خواه نیست. به‌نظرم مادر بودم و دغدغه‌های دائمی اون انتخاب من نیست. درست مثل این‌که سهم مادر بودن تو این زندگی جز غصه خوردن و ناراحتی برای بچه‌ها نیست. این چیزی بود که سر مادرم اومد و برای تهیه جهاز خواهر اولم و طلاق خواهر کوچکترم حسابی زجر کشید و همیشه غمگین بود. مادر بودن به قیمت غصه خوردن! به‌نظرم می‌تونی از امتیاز زندگی متأهلی استفاده کنی بدون این‌که دردسرهای فرزندآوری رو تحمل کنی».

۲-۱. استقلال زنان

در دوران معاصر، زنان به دلیل بهره‌مندی از تحصیلات و پایگاه اجتماعی بالا، حضور فیزیکی و اشتغال بیرون از منزل، نسبت به دهه‌های پیشین جایگاه بالاتری را احراز کرده‌اند. به این معنا که در تصمیم‌گیری‌های فردی و خانوادگی به‌طور غالب ورود کرده و اعمال‌نظر می‌کنند. یکی از

دلایل این فرایند می‌تواند مربوط به دسترسی به منابع مالی و اقتدار باشد که طبق آن قدرت چانه‌زنی و مانور قدرتی زنان مهیا شده است.

کد ۲ می‌گوید:

«فرزندآوری در شرایط کنونی که انتظاراتم از دنیای کاری و شغلی‌ام به مویی بنده، مثل نوعی تجاوز به حریم من می‌مونه اصلاً زندگی رو کن فیکون می‌کنه، فرزندآوری سبک زندگی الان من رو نابود می‌کنه. اصلاً شرایط طور دیگه‌ای می‌شه».

کد ۱۹ می‌گوید:

«من نسبت به نسل مادرم خیلی فرق کردم. الان توی خونه خودم قدرت این رو دارم که حرفم رو به کرسی بنشونم. اجازه دست خودمه. کی برم سرکار، کی بیام، آخر هفته با دوستانم بیرون برم یا حتی سفرهای مجردی خارج ایران برم. چون خودم پول در می‌آرم، خودم هم مدیریت می‌کنم و به کسی هم حساب پس نمی‌دم. اگه خواسته‌ای داشته باشم به کرسی می‌نشونم. حرف آخر رو تو خونه من می‌زنم».

۲-۲. مسئولیت‌گریزی و اجتناب از والدگری

به‌دلیل رویارویی با مشکلات فعلی و احتمالی ناشی از فرزندآوری، زنان متأهل با نوعی تعقل‌ورزی، بین انتخاب‌ها و اولویت‌هایشان تجدیدنظر می‌کنند و فرزندآوری را به آینده‌ای بعید موکول می‌کنند. به عبارتی، برای خود زمان می‌خرند تا در شرایط فعلی به خواسته خود برسند و در آینده به فرزند داشتن فکر کنند. البته اگر شرایط ایده‌آل مدنظرشان محقق شود.

کد ۱۳ می‌گوید:

«به‌نظرم دنیاآوردن فرزند بزرگ‌ترین خودخواهی است که بشر مرتکب می‌شه و برای خودم هیچ نمی‌پسندم. این‌که پدر و مادری که بچه‌آوردن رو صرفاً به‌عنوان عصای پیری

در نظر داشته باشند و بخوان بر ترس‌هاشون غلبه کنند و بعضاً با بچه‌ها به بقیه پز بدن خودخواهی».

کد ۱۸ می‌گوید:

«مهم اینه که تو زندگی چی می‌خوایی؟ لزوماً نباید اون کاری که بقیه می‌کنن رو انجام بدی. مردم صرفاً به دنبال روی از والدین‌شون بچه می‌آرن و این اصلاً خوب نیست. اصلاً فرزندآوری یک تصمیم خیلی پیچیده‌ایه».

کد ۱۷ می‌گوید:

«فرزندآوری یک نگاه چندساله است. من اگه بچه‌دار نمی‌شم نه این‌که پنج سال دیگه رو نمی‌بینم. بلکه نسبت به آینده و بهبود شرایط اطمینانی ندارم. نسل مادرمون چون به نیازهای بچه‌ها اهمیتی نمی‌دادن، نه تحصیلشون مهم بود نه آینده‌شون مهم بود. اصلاً تفکری نبود البته همون نسل هم الان پشیمونن اما دیگه خیلی دیره!».

کد ۸ می‌گوید:

«نمی‌دونم خودخواهانه است یا نه؟ احساس می‌کنم زندگی ثبات کافی ندارد و بعید می‌دانم ضرورتاً بخوام بچه‌دار بشوم؟ ورود بچه‌ها کل زندگی رو دگرگون می‌کند و این چیزی نیست که من بهش علاقه‌ای داشته باشم».

کد ۲۳ می‌گوید:

«من و بسیاری از دوستان نوعی آرامش در خودمان احساس می‌کنیم. زیرا در این دنیا بچه‌هایی رو رها نکردیم که متحمل درد و رنج برای خود یا دیگری بشن. باید به حقوق کودکانی که به این دنیا می‌آوریم توجه کنیم و از خودمان بپرسیم که آیا حاضرید به‌خاطر دیگری از یکسری از حقوق و آزادی‌هاتون بگذرید؟».

۳-۲. بی‌اعتمادی به دولت

به دلیل رکود و تورم بی سابقه کشور ایران در سال‌های اخیر، نوعی بی‌اعتمادی نسبت به دولت و وعده‌های سیاستمداران، بین مصاحبه‌شوندگان دیده می‌شود. همین سرخوردگی منجر به این می‌شود که افراد نه تنها به وعده‌های دولتی اعتمادی نداشته باشند بلکه سیاست‌های جمعیتی دولتی را فاقد پشتوانه و مرحله عملیاتی دانسته و قطع امید می‌کنند.

کد ۱ می‌گوید:

«دولت فقط وعده و وعیدهای توخالی و دور از واقعیت می‌ده. زمان احمدی‌نژاد گفته بودند هر فرزند یک میلیون در بانک دولت برایش سپرده گذاری می‌کنه و آینده‌نگری داره. رفته رفته نه تنها محقق نشد، چه بسا اوضاع بدترم شد تا این‌که این اواخر ادعا می‌کنند که وام فرزندآوری می‌دند. به مادرای بالای چهار فرزند واحد آپارتمان تو ناکجاآباد میدن یا یه ماشین تو قرعه‌کشی در می‌آد. اما کی داده و کی گرفته. مگه به همین راحتی هاست. تازه بعدش چی و تو سال‌های بعدی این بی‌چه با چه هزینه‌ای باید بزرگ بشه. خرج‌های کمرشکن بعدی چی می‌شه؟ همه این وعده‌های دولتی گول‌زنکه».

۴-۲. شکست سیاست‌های جمعیتی

وعده‌های دور از دسترس دولت که بیشتر به وعده‌های محقق نشده و واهی نزدیک‌تر است بسیار غیرواقع‌بینانه بیان شده، زیرا صرفاً تشویق به باروری می‌کند، اما این تشویق که به صورت مقطعی و ناپایدار جلوه‌گر می‌شود تا کی می‌تواند ادامه داشته باشد. با توجه به تجربه افراد جامعه شاید دیگر این وعده‌ها کارساز نباشد.

کد ۵ می‌گوید:

«شرایط بچه‌دار شدن از قبل تا بعد از به دنیا اومدنش با محوریت مالی رخ می‌ده و منی که دغدغه‌های مالی و اجاره خونه امونم رو بریده و نگران جابه‌جایی سر سالم هستم یکی دیگه رو کجای دلم بزارم».

کد ۲۳ می‌گوید:

«بچه‌دار شدن را نه به راحتی می‌توان برای دیگران تجویز کرد و نه می‌شود آن را منع نمود. بچه‌دار شدن جزئیات بی‌شماری دارد و اگر از سوی سران دولتی و سیاست‌گذاران جمعیتی مطرح شود بسیاری از این جزئیات در نظر گرفته نمی‌شود و چه بسا مورد اغماض قرار می‌گیرد. یک چیز مسلم وجود دارد، زمانی که به آمارها رجوع می‌کنیم بر این امر تأکید دارند که خانواده‌ها در پی کاستن از سایز و حجم و اندازه خودشان هستند مردم تمایل دارند خانواده کوچک‌تری داشته باشند و فرزندآوری از لیست اولویت‌های بسیاری از زوجین خارج شده و نرخ باروری در سراسر جهان رو به افول است».

کد ۱۷ می‌گوید:

«این‌که چرا علی‌رغم سیاست‌های تشویقی، فرزندآوری کمه چون سیاست‌های جمعیتی (که اکثراً شعارزده و دست‌نیافتنی هستند) مانند مرهمی موقتی برای بحران فعلی تجویز شدن و درست مانند اینه که زمانی که جسم و روحمان به یک وعده غذایی مغذی نیاز داره تکه‌ای نان کف دستمان بگذارند».

۲-۵. فقدان احساس امنیت

زنان دوشادوش مردان، نان‌آور زندگی هستند. شرایط به گونه‌ای شده که یک زوج برای استقرار زندگی و ادامه یافتن آن باید کار کنند و در پی آن رفاه و آرامشی برای زوجین وجود ندارد. آن‌ها باید به سختی کار کنند تا بتوانند این شرایط را ادامه دهند و چه بسا در اثر حجمه‌های زندگی

دچار نارضایتی و ناامیدی از زندگی شده و نسبت به آینده و حتی فردا احساس امنیت و ثباتی نداشته باشند.

کد ۱۱ می‌گوید:

«جامعه افسارگسیخته‌ای داریم. بچه‌های کوچک با ادبیات وحشتناکی حاضر جوابی می‌کنند. احترامی نسبت به بزرگ‌ترها، اصول اخلاقی ندارند، به راحتی و با قبح شکنی الفاظ رکیک از هیچ‌کس ابایی ندارند، دعوها به کوچکترین جرقه‌ای نیاز دارن تا شعله‌ور بشن. شاید نهادهای آموزشی و اجتماع‌مون مسئول این شرایط شدن».

کد ۳ می‌گوید:

«زندگی الان به حدی سخت شده که علی‌رغم شاغل بودن من و همسر دخیل و خرجمون با هم نمی‌خونه. نهایت تلاش من و همسر صرف اجاره خونه و خورد و خوراک می‌شه. اگر پول کمی هم بمونه برای خرید لباس می‌ره. دیگه چیزی برای پس‌انداز و هزینه درمان و سفر برامون باقی نمی‌مونه. اصلاً آگه یکی از ما نخواد کار کنه و یا از کار بی‌کار شه مسلماً بحرانی پیدا می‌شه که عواقبش ناپیداست. این‌ها یک طرف سکه است و وضعیت فعال ما رو نشون می‌ده آگه روی دیگه سکه شامل اخراج و از کار بی‌کار شدن و تعدیل نیرو میان باشه نمی‌دونم آیا می‌تونم شغل دیگه‌ای پیدا کنم؟ هیچ تضمینی برای امنیت شغلی ندارم».

۲-۶. هزینه بر بودن فرزندآوری

از بین تمامی مصاحبه‌شوندگان، اکثریت بر مسئله اقتصادی تأکید داشتند. اغلب مشارکت‌کنندگان وجود دغدغه‌های مالی، بی‌ثباتی اقتصادی، تورم، پیش‌بینی ناپذیری پارامترهای اقتصادی، ناامنی شغلی و مواردی از این قبیل را به‌عنوان مانعی در مسیر فرزندآوری محسوب کرده و بر هزینه‌بر بودن فرزندآوری در شرایط ناپایدار اقتصادی، اصرار داشتند.

کد ۱۷ می‌گوید:

«بچه داشتن تو شرایطی که تمکن مالی وجود نداره حماقت محضه. حتی یه دوش هم زیاده. اگه امکانات اولیه زندگی و سرپناهی برای خودت نداشته باشی و در ادامه نتونی بچه رو به کلاس‌های مد روز جامعه ببری و اون رو سرخورده کنی همون بهتر که بچه نیاری».

کد ۱۰ می‌گوید:

«تو جامعه‌ای که نرخ تورم بالای ۴۰ درصد و مسئولین شرمی از ابرازش ندارن. توقعات بی‌جا هم نباید داشته باشن. تورم یه عدد نیست. تورم نظام اخلاقی آدم‌ها رو زیرورو می‌کنه و اخلاقیات رو زیر سؤال می‌بره. پس وقتی که این شرایط برای من نوعی جواب‌گو و مناسب نیست چه انتظاریه که من جمعیت رو هم اضافه کنم و به حرف یه عده سرخوش بچه‌ای به دنیا بیارم؟ پس اول باید به خودم شک کنم؟».

۲-۷. کسالت باروری

کم شدن فرزندآوری، یک پدیده اجتماعی فراگیر و جهانی است که اکثر جوامع دست به گریبان آن هستند. مثل بیماری که علی‌رغم حال خوب قبلی‌اش هم اکنون دچار کسالت شده و توان قبلی را ندارد، جوامع درحال توسعه که باروری خوبی داشتند هم اکنون دچار رخوت و کسالت شده‌اند.

کد ۱۱ می‌گوید:

«من کاری به جمعیت و جامعه ندارم بچه داشتن یه تصمیم کاملاً شخصی و به کسی هم ارتباط نداره، یه انتخابه، اجبار که نیست».

کد ۹ می‌گوید:

«مردم غالباً به این دلیل بچه‌دار می‌شوند که از عواقب بی‌فرزندگی می‌ترسند یا بچه‌دار شدن را بسیار طبیعی در نظر می‌گیرند. ترس از عواقب فرزندآوری هم هم‌سو با فرزندآوری است و هم مانعی سر راه فرزندآوری است».

۸-۲. ارزش غالب اجتماعی

زنان امروزی نسبت به مادران خود دچار تغییر و تحولات شگرفی شده‌اند. از طرفی به دلیل افول فرهنگ خانواده‌های سنتی، قداست مادری از بین رفته و از طرفی ساختارهای اجتماعی داشتن انواع مشارکت‌های اجتماعی و سیاسی را ترویج می‌کند. پس حضور زن مستقل و موفق، پذیرش بی‌فرزندگی را اشاعه می‌دهد و اگر زنی بخواهد با ارزش غالب اجتماعی مبنی بر فعالیت‌های بیرون از خانه هم‌سویی داشته باشد و از طرفی مادر بودن را هم سرلوحه اهداف خود قرار دهد باید با قدرتی برابر با دو نفر از خود مایه بگذارد.

کد ۱۳ می‌گوید:

«الان یه نفر دیگه نمی‌تونه یه خانوار رو ساپورت کنه. در گذر زمان ضعیف شدن مردها و خانواده‌ها در پی معضل اقتصادی واضحه. پدرها و مادرها اکثراً شرمندۀ خانواده و بچه‌هاشون شدند. دیگه نمی‌تونن پاسخ‌گوی نیاز بچه باشن چون مسائل فراتر از زور اون‌هاست. زن‌ها دوشادوش مردها باید فعالیتی داشته باشن تا کمک خرج و کمک حال مردها باشن و از طرفی اون‌ها را به‌طور مالی و ارزشی درک کنند در غیر این صورت قدر پول رو ندونسته و اختلافات خانوادگی شروع می‌شه».

۹-۲. مسئولیت‌پذیری فلسفی و اجتماعی

نگرش افراد به مرحله‌ای رسیده که طبق بسترهای اجتماعی و فرهنگی حاکم، نقش «دیگری مهم» و نظراتش دچار افول شده و فرد به کنترل رفتاری هم‌سو با خواست خویشتن، میل پیدا کرده و دلایل خاص خود را برای نوع زندگی که انتخاب کرده، طبق اهدافی که داشته در اولویت قرار می‌دهد. هم‌اکنون زنان داشتن موقعیت اجتماعی رده بالا را دارای ارزش اجتماعی دانسته و در پی استقرار و ادامه فرایند مربوطه هستند پس فرزندآوری را حقیر دانسته و در پی ثبات وضعیت خود هستند. هرچند که باورهای انتزاعی اجتماعی و سطح کلان انتظارات فرزندآوری را ترویج نمایند. به گفته مشارکت‌کنندگان با افزایش تحصیلات و داشتن موقعیت اجتماعی، نوعی خودآگاهی رفتار و عملکرد زنان را جهت‌دهی می‌نماید و زنان برای اتخاذ تصمیم‌های زندگی اعم از فرزندآوری به‌صورت آگاهانه و مسئولانه، رفتار می‌کنند.

کد ۲۳ می‌گوید:

«تو ده سال اخیر خیلی تغییر کردم بزرگ‌ترین تغییرم این بوده که از زندگی مجردی وارد زندگی متأهلی شدم و یک قدم بزرگ تو زندگی‌ام ایجاد کردم و دیدگاهم نسبت به زندگی و اطرافیان عوض شده و پخته‌تر شدم. الان فکر می‌کنم زندگی یه شکل دیگه‌ای داره و درکم متفاوت شده و ارزش بعضی چیزها نسبت به زندگی مجردی تغییر کره و چه‌بسا چیزهای پوچ و بی‌ارزش الان برام ارزشمندن. من یه بار حق زندگی دارم پس به‌خاطر دیگری و حرف‌های بقیه بچه‌دار نمی‌شم که خودمو تو هیچل بندازم. مهم نیست بقیه چی می‌گن مهم این‌که من چی می‌خوام».

کد ۱۶ می‌گوید:

«پیامی که حین ارتباطات و تعاملاتمان دریافت می‌کنیم از شرایط اقتصادی مهم‌تر هستن در دنیای ما کمتر نشانه‌ای مبنی بر این‌که والد شدن فرد را ارزشمند، اصیل و بی‌نظیر می‌کنه دیده می‌شه. الان برای خلق معنا و هویت‌یابی باید بهترین خودت در هر زمینه‌ای که هستی باشی و این مهمه».

کد ۱۳ می‌گوید:

«جذابیت بچه‌داری آن طوری که دوستانم تعریف می‌کردند حس نمی‌کنم. شاید برای این کار ساخته نشده‌ام. چیزهایی همچون آرامش، اوقات فراغت، تصمیم‌های یهویی و اختیار جیب خودم برام ارزشمندن».

۲-۱۰. دغدغه‌های انباشته

پیرو نگرش فردگرایانه و با اولویت دهی افراد نسبت به خود و اختیارات و گزینش‌هایی که دارند مسلماً در ابتدا به دنبال اولویت‌های اجتماعی خود هستند تا بتوانند پایگاه اجتماعی خود را حفظ کنند و در خوشبینانه‌ترین حالت آن را ارتقا بدهند.

کد ۱ می‌گوید:

«من الان می‌تونم با توجه به فعالیت‌هایی که انجام بدم ارتقا شغلی بگیرم. می‌خوام اول سمت‌های سطح بالا اعم از معاونت‌ها رو کسب کنم و در انتها شاید به مدیریت هم برسم چرا که نه؟ فکر می‌کنم فرصت دارم تا بعدها بچه‌دار بشم. اما اون‌چه که مسلمه الان می‌خوام موقعیتم رو تثبیت کنم. اما اگه بچه‌دار بشم باید بچه‌ام رو تو اولویت بزارم».

۲-۱۱. ایده‌آل‌گرایی

افراد اجتماعی به دنبال ایده‌آل‌گرایی، آن را در تمامی ابعاد زندگی خود اعم از ارتقای پایگاه اجتماعی - اقتصادی تا انتخاب‌های زندگی‌شان لحاظ می‌کنند. فارغ از میزان موفقیت یا رسیدن به خواسته‌ای که دارند حتی فرزندآوری و تربیت فرزند احتمالی هم از این فرآیند مستثنی نیست و در مرحله عملیاتی و اجرایی فرزندآوری و تربیت ایده‌آل به دلایل واهی از آن اجتناب کرده و سرخورده می‌شوند. چه بسا یوتوپیای مدنظر خود را فراسوی الآن دانسته و به دنبال مهاجرت از شرایط فعلی هستند.

کد ۱۵ می‌گوید:

«ما هر فرزندی که می‌خواهیم داشته باشیم باید از قبل برنامه‌ریزی کرده باشیم. برای سال به سال بچه باید به برنامه داشت. برنامه آموزشی، برنامه پزشکی، برنامه ورزشی. نه این که بی فکر دو تا سه تا بچه بیاری که صرفاً اطرافیان بهت خرده بگیرن. من فکر می‌کنم مشکل ما صرفاً آوردن بچه است و سپردن اون به دست سرنوشت شده تنها کاری که ازمون بر می‌یاد البته که باید با برنامه‌ریزی بهترین‌هایی رو که خودم تجربه نکردم بچه‌ام تجربه کنه. خوب این همه کار رو کی و کی انجام میده؟».

کد ۲۲ می‌گوید:

«من فرزند آخر به خونواده پرجمعیت هستم و میانه‌ای خوبی با بچه‌ها و خواهرزاده و برادرزاده هم دارم و می‌تونم مدت‌ها با هاشون وقت بزارم و آگه کمکی بخوان ازشون دریغ نمی‌کنم. اما این که خودم فرزندی داشته باشم و بعد تمام هم و غم رو برای اون بزارم و کلی هزینه براش بکنم و سرآخر هم بفرستم خارج از کشور! آخه کدام عاقلی به همچین انتخابی می‌کنه؟ این به انتخاب عقلانی محسوب نمی‌شه! این نتیجه شرایط خودم و جامعه‌ام هستش».

کد ۱۹ می‌گوید:

«ما الان در دورانی زندگی می‌کنیم که باید پرسیم برای چه بچه به دنیا بیاوریم؟ نه این که چرا بچه‌دار نشدیم؟ الان اولویت‌های هر فرد نسبت به گذشته تغییرات زیادی کرده، فرزندآوری یگانه راه تصدیق زندگی نیست».

۲-۱۲. تلاقی هویت‌ها

امروزه زنان به دلیل بالا رفتن پایگاه اجتماعی و اقتصادی ناشی از تحصیلات عالی و دانشگاهی، استقلال شغلی، دارای مناصب قدرتی بالقوه و بالفعل در درون عرصه‌های عمومی-اجتماعی و خصوصی-خانوادگی شده‌اند. به عبارتی چارچوب قدرت در درون خانواده جابه‌جا شده و

برخلاف خانواده‌های سنتی، امروزه نهاد خانواده دچار تحولات خاصی شده، به‌طوری که دید افراد تغییر کرده و تقدم تصمیم‌گیری با زنان شده، زنان هم برای وقت و انرژی خود ارزش بالایی قائل هستند و تمایل دارند که فارغ از هویت مادری، حضور اجتماعی پررنگ‌تری از خود به نمایش بگذارند.

کد ۱۴ می‌گوید:

«تا حالا به خودم این‌جوری نگاه نکرده بودم. ملغمه‌ای از همه چیزهای اطرافم در من وجود داره، از خانواده، مدرسه، جامعه و یه چیزهایی که بعداً خودم اضافه کردم. اضافات من (در حالی که می‌خنده) بعد از ۳۰ سالگی بوده، بعد از جدایی از همسر اولم نگاهم به خودم و اطرافیانم متفاوت شد. انگاری تازه از خواب بیدار شدم. به‌نظرم دست‌وپنجه نرم کردن با مشکلات تو سن جوانی منو پخته‌تر کرد. مهم‌ترین چیزی که فهمیدم این بود تا زمانی که خودت به خودت احترام نزاری احترامی نمی‌بینی».

کد ۱۱ می‌گوید:

«باروری تأیید نهایی وابستگی متقابل که بین دو نفر باید وجود داشته باشه تا به مرحله اجرایی شدن برسه. این‌که من کسی رو به حدی دوست داشته باشم که دلم بخواد تکثیر بشه یا یکی مثل اون به وجود بیاد یا اون قدر به هم وابسته باشیم که از اطمینان بینمون به یکی دیگه کمک بشه همگی برام استرس‌زاست و چالش برانگیزه».

کد ۱۸ می‌گوید:

«بچه‌آوردن همان قدر که انتخاب فردیه می‌تونه کنش اجتماعی هم باشه. این روزها بسیاری از جوانان به دلایل مختلف مایل نیستند ازدواج کنند و تشکیل خانواده بدهند و آن‌هایی که ازدواج کرده اند بچه‌دار شدن را نه نقطه عطف بلکه گزینه‌ای در میان دیگر گزینه‌ها می‌بینند. به هر حال دو چیز معلوم است این‌که بچه‌دار شدن امری بدیهی و اجتناب‌ناپذیر نیست و دیگر این‌که تصمیم افراد برای بچه‌دار شدن چه به‌صورت موجه

یا ناموجه، اقتضای شرایط تحمیلیه، الان شرایط این‌طوری ایجاب می‌کند که باید به فکر رشد خودت باشی. بعد که مطمئن شدی یکی دیگه رو اضافه کنی و گرنه باری به مشکلاتت اضافه می‌شه که دیگه راه چاره و فراری از اون نیست».

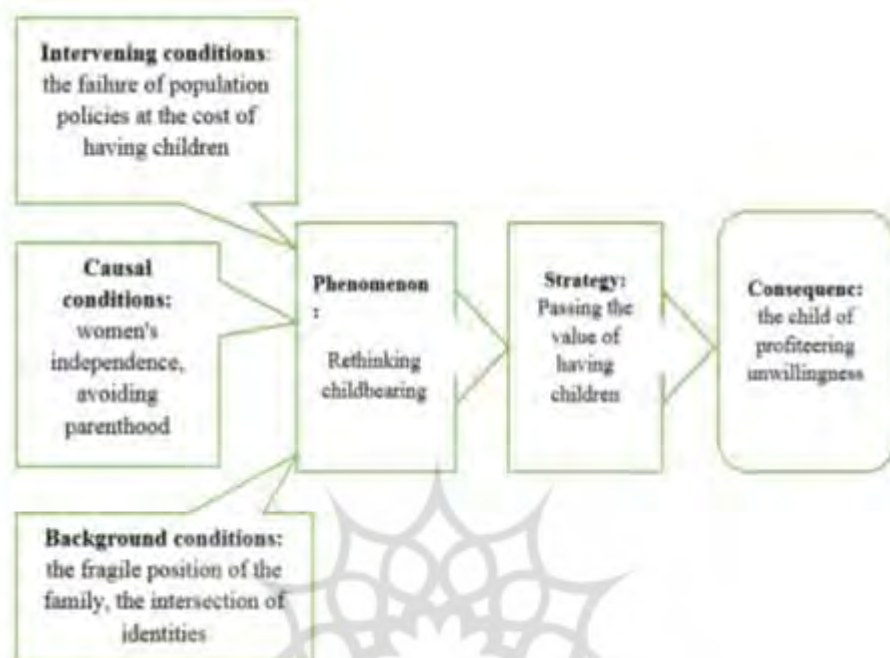
۳. فرزند ناخواهی انتفاعی

در پی تحولات نهاد خانواده و به دلیل افزایش قدرت زنان در درون خانواده، فرزندآوری هم طراز سایر انتخاب‌ها قرار دارد. امروزه زنان به دلایل مختلف که می‌توانند ناشی از تسلط مدرنیته و فردگرایی باشد به نوعی از ارزش‌های سنتی فاصله گرفته‌اند و در پی تعریف هویت خود و رای مادری هستند حتی علی‌رغم سیاست‌های تشویقی خواستار تصمیم‌گیری مستقیم در تمامی امور هستند تا جایی که خواسته خود را به اطرافیان اعم از همسر و خانواده و دایره دوستان تحمیل کرده و انتظار همراهی آنان را دارند. نظام ارزشی غالب اجتماعی که زنان را تشویق به حضور اجتماعی پررنگ در تمامی عرصه‌ها می‌کند و ارزش افراد را طبق پایگاه اجتماعی و اقتصادی تعریف می‌کند و از طرفی خواستار افزایش فرزندآوری است نتیجه‌ای جز سرگشتگی ندارد. در نهایت زنان متأهل به‌طور خواسته یا ناخواسته در این شرایط قرار دارند دست به انتخاب گزینه‌ای می‌زنند که بیشترین منفعت را برایشان به همراه داشته باشد و هم‌سو با نظام ارزشی و ذهنیات درونی‌شان باشد.

۴. الگوی پارادایمی پژوهش

این تحقیق برای به دست آوردن اطلاعات از جامعه آماری شامل زنان متأهل ساکن شهر تهران که پنج سالی از تأهل‌شان سپری شده و به‌طور خودخواسته فرزندآوری نداشتند را مدنظر قرار داده است. برای بررسی عدم تمایل به باروری در ذهنیت زنان متأهل بهترین روش پیشنهادی استفاده از روش کیفی و انجام مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته است. از آنجا که در پژوهش کیفی و روش داده‌بنیاد حجم نمونه نه بر اساس شاخص آماری، بلکه بر اساس شاخص اشباع نظری تعیین می‌شود، در این پژوهش نیز فرآیند گردآوری اطلاعات پس از اشباع نظری و استخراج

عناصر مختلف پارادایم نظری در ۲۳ مصاحبه پایان یافت. نمونه‌ها بر اساس نمونه‌گیری نظری گزینش شدند. رویکرد «اشتراوس و کوربین» در نظریه داده‌بنیاد، به یک الگوی پارادایمی ختم می‌شود و شامل نمونه‌گیری نظری، مقایسه ثابت، کدگذاری باز، محوری، گزینشی و اشباع نظری بوده و مفهوم‌پردازی از داده‌ها به‌عنوان اولین قدم در تجزیه و تحلیل از اطلاعات گردآوری شده متمرکز است. منظور از مفهوم‌پردازی، اطلاق نامی به داده‌های گردآوری شده برای برچسب‌زنی است تا راحت‌تر طبقه‌بندی شوند (کوربین و اشتراوس، ۲۰۱۴: ۱۵۷). در کدگذاری باز داده‌ها به بخش‌های مجزا خرد شده و پس از در نظر گرفتن مشابهت‌ها و تفاوت‌ها، مفاهیمی که نزدیک به هم بودند نام‌گذاری و از مجموعه‌ای از مفاهیم کدهای اولیه استخراج گشته و در ادامه طی فرایند مقایسه در قالب خرده‌مقولات دسته‌بندی شدند. سپس بر اساس پیامدها و طی تعاملات فرآیندی دسته‌بندی شدند و در یک خط داستان به یکدیگر مرتبط شدند و به نگارش درآمدند. خط داستانی که خرده‌مقولات را به‌صورت منطقی و تحلیلی به دنبال هم و فهرست‌وار توضیح می‌دهد و ارتباط یک‌سویه و دوسویه بین آن‌ها برقرار می‌سازد. این فرآیند به تحلیل داده‌ها کمک می‌کند و زمینه را برای کدگذاری گزینشی و استخراج مقوله هسته‌ای فراهم می‌سازد. بعد از اتمام خط داستان، مقوله هسته‌ای (پدیده محوری) استخراج می‌شود (کرسول، ۲۰۱۷: ۱۸۴). در این مرحله محقق شرایطی را که بر این پدیده مرکزی تأثیرگذار بوده، اعم از شرایط مداخله‌ای، شرایط زمینه‌ای، شرایط علی را به همراه پدیده، راهبرد و پیامد در قالب الگوی معنایی سه بعدی ترسیم می‌کند. این مرحله را کدگذاری گزینشی می‌نامند. در این مرحله محقق یک مدل نظری ارائه می‌دهد که روابط متقابل این مقولات را به‌صورت تصویری نشان می‌دهد.

شکل ۱. الگوی پارادایمی تحقیق

Fig 1. Research paradigm model

بحث و نتیجه‌گیری

دو مقوله اصلی «گذار ارزشی از فرزندآوری» و «بازاندیشی در فرزندآوری» در نهایت مقوله هسته‌ای «فرزند ناخواهی انتفاعی» که به نوعی پیامد عدم تمایل به باروری زنان متأهل در پنج ساله اول زندگی است، در پی پاسخ سوال‌های تحقیق استخراج شده‌اند. البته بر این موضوع تأکید دارند که نوع نظام ارزشی غالب بر ذهنیت زنان متأهل، فرایند فرزندآوری را علی‌رغم سیاست‌های تشویقی فرزندآوری این چنین هدایت می‌کند. اکنون در پی گذار ارزشی از فرزندآوری در عصر مدرنیته، رشد فردگرایی و فردمحوری در انتخابات روزمره زندگی، اولویت و ترجیحات زنان در پی دستیابی به قدرت در عرصه‌های عمومی و خصوصی خانوادگی

تغییرات بسیاری کرده است. ارتقای سطح تحصیلات زنان و دستیابی به موقعیت‌های اجتماعی و شغلی برای زنان، قدرت آن‌ها در اتخاذ تصمیمات خانوادگی و انتخاب روزمره را افزون ساخته، به طوری که این خواسته خود را بر دیگری اعم از همسر و اطرافیان تحمیل می‌کنند و نوعی همراهی برای خود ایجاد می‌کنند و در خوش‌بینانه‌ترین حالت فرزندآوری را به تعویق می‌اندازند. زیرا از منظر آن‌ها اولویت کنونی‌شان حفظ و استقرار پایگاه اجتماعی و شغلی‌شان است. پس علی‌رغم تبلیغات گسترده و سیاست‌های تشویقی دولتی مبنی بر فرزندآوری، تحت تأثیر قرار نمی‌گیرند. مسئله‌ای که با عنوان کاهش نرخ رشد جمعیت مطرح است از جهتی ناشی از تغییر نگرش‌ها و باورهای زوجین بوده و افرادی که نمی‌خواهند تن به کلیشه‌های سنتی ازدواج و فرزندآوری بدهند به ناچار مجبور می‌شوند از فرامین و الگوهای مدرن تبعیت نمایند (شیرکوند، ۱۴۰۱: ۳).

در خصوص مقایسه یافته‌های پژوهش با سایر پژوهش‌ها باید توجه داشت اکثر تحقیق‌های داخلی و خارجی در زمینه تمایل به کم‌فرزندی و تک‌فرزندی بررسی‌های بوده است. اما تحقیقی که صرفاً عدم تمایل به باروری را مورد سنجش قرار دهد، نادر است. عرفانی و شجاعی (۱۳۹۸) در تحقیق خود که در سطح پژوهش‌های ملی است، بیان کرده‌اند که حدود ۴۰ درصد از ایرانیان تمایلی به فرزندآوری در شرایط کنونی ندارند. از مهم‌ترین دلایلی که ذکر می‌کنند شرایط مالی و مضیقه‌های اقتصادی است که در تحقیقات فالن و اولا (۲۰۱۸)، حیدری و همکاران (۱۴۰۲) و حمیدی‌فر و همکاران (۱۳۹۵) نیز مورد تأیید قرار گرفته است.

شکست سیاست‌های جمعیتی برای تشویق به فرزندآوری بین زنان متأهل علاوه بر این تحقیق، در تحقیقات آقایی‌هی و همکاران (۱۳۹۵)، عبدالحی و رحیمی (۱۳۹۶) و باستین (۲۰۱۵) هم به چشم می‌خورد.

تغییر ارزش‌ها و باورهای فردی به‌منظور خود تحقق‌بخشی زیر سایه آزادی اجتماعی و فردی غالب مدرنیته و نظریه گذار دوم جمعیتی، فرزندآوری را به سان یک انتخاب هم عرض با دیگر

انتخاب‌ها در نظر دارد و این نتیجه با نتایج پروینیان و همکاران (۱۳۹۷)، خلج‌آبادی و همکاران (۱۳۹۷) و موسیوند (۱۳۹۹) هم‌سوایی دارد.

نورویل و همکاران (۲۰۱۶) دریافتند که نرخ باروری از سن ازدواج و به تعویق افتادن ازدواج اثرپذیری بالایی دارد. به عبارتی در سنین بالا، فرصت باروری زنان از دست می‌رود و آمارهایضعیفی از باروری زنان در سنین بالا وجود دارد. زوج‌ها تنها به این دلیل بچه‌دار می‌شوند یا نمی‌شوند که نیازهای خصوصی و شخصی خود را برآورده سازند.

تمایل به فردگرایی و ارتقاء سطح زندگی در کنار داشتن رفاه بیشتر در تحقیقات شمس قهفرخی و همکاران (۱۴۰۱)، محمدی و صیفوری (۱۳۹۵)، چمنی و همکاران (۱۳۹۴) و رضوی‌زاده و همکاران (۱۳۹۴) هم مشاهده شده است. از طرفی تلاش زنان متأهل برای حفظ جایگاه اجتماعی و شغلی خود، در نتیجه کم شدن نرخ باروری، در تحقیقات فرانسیزکا و منکارینی (۲۰۱۸) و سیلا و همکاران (۲۰۱۶) هم‌سوایی دارد. تبعیت از الگوهای معاصر و جدید به دلیل عدم تطابق کامل با بسترهای فکری، تربیتی، فرهنگی ممکن است در برهه‌هایی از زندگی ایجاد اختلال نماید و تزلزل و دودلی در امر فرزندآوری را به همراه داشته باشد. نقش زنان به دلیل تغییر شرایط اجتماعی و سبک زندگی شهرنشینی هم در درون و هم در بیرون خانواده دچار تغییرات چشم‌گیری شده است. زنان به دلیل افزایش تحصیلات، حضور فعال در اجتماع، افزایش سن ازدواج، دسترسی به منابع مالی رویکردهای متفاوتی نسبت به فرزندآوری دارند که زیر سایه استقلال مالی و فکری و اجتماعی و البته نظام ارزشی، بازاندیشی مربوط به فرزندآوری را فارغ از دستورات فرمایشی سیاست‌های تشویقی جمعیت، خودشان مدیریت و جهت‌دهی می‌نمایند.

با توجه به نتایج تحقیق باید شرایطی مهیا شود که زنان بدون فرزند به‌عنوان قشری از این جامعه که به دلیل تغییرات ناشی از مدرنیته، در فراز و نشیب‌های شرایط حاکم غوطه‌ور شدند، هم فرصت ابراز نظر داشته باشند و اگر بخواهند خلاف هژمونی غالب اجتماعی مبنی بر فرزندآوری، اولویت دیگری را انتخاب کنند، در یک فضای امن و عاری از تحقیر و سرکوب و برچسب زنی در مورد انتخاب‌های خود صحبت کنند و دلایل بازاندیشانه خود را در قبال چنین

گزینشی ارائه نمایند. چه بسا از دل همین تجربه‌های زیسته و حساب‌گرانه، هویت زنان فارغ از مادری و همسری بهتر تبیین شود و نیازسنجی‌های مقتضی در جهت بهبود شرایط ایده‌آل اجتماعی صورت پذیرد. انتظار می‌رود که بی‌فرزندگی قطعی برای قشری از زنان در آینده رقم بخورد. پس بهتر است با بها دادن و شنیدن نظرات زنان بی‌فرزند کنونی برای شرایط آینده و سیاست‌گذاری‌های لازم تدابیری صورت پذیرد. همچنین، جامعه علمی به منظور ساختارشکنی کلیشه‌های جنسیتی، تحمیل‌های اجتماعی را به چالش بکشد و الهام‌بخش تحقیقات بیشتر باشد تا صدای زنان نویدبخش تغییر شرایط زنان، توسط زنان برای زنان شنیده شود.

تعارض منافع

در این مقاله هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- آقایاری هیر، توکل.، فرخی نکارستان، مینا و لطیفی مجره، سیده صدیقه. (۱۳۹۵). فرزندآوری به مثابه‌ی مخاطره (مطالعه‌ی کیفی زمینه‌های کم‌فرزندگی در شهر تبریز). *مطالعات راهبردی زنان*، ۱۹(۷۳)، ۷-۳۳.
- اطلاعات و آمار تهران، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان تهران. سازمان برنامه و بودجه کشور، برگرفته از <https://amar.thmporg.ir/>
- اینگلهارت، رونالد. (۱۳۷۳). *تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی*. ترجمه مریم وتر. تهران: انتشارات کویر.
- بهمنش، فرشته.، تقی‌زاده، زیبا.، ودادهیر، ابوعلی.، عبادی، عباس.، پوررضا، ابوالقاسم و عباسی شوازی، محمدجلال. (۱۳۹۸). تبیین علل تک‌فرزندگی بر اساس دیدگاه زنان: مطالعه کیفی. *اپیدمیولوژی ایران*، ۱۵(۳)، ۲۷۹-۲۸۸.
- پروینیان، فریبا.، رستمعلی‌زاده، ولی‌اله و حبیبی، رضا. (۱۳۹۷). تأثیر سبک زندگی امروزی زنان بر میزان فرزندآوری؛ مطالعه موردی شهر قزوین. *زن و جامعه*، ۹(۳۶)، ۷۲-۳۹.
- پرهوده، فرزاد.، عرفانی، نصراله و پرهوده، فریاد. (۱۴۰۱). تأملی بر رویکرد پژوهش کیفی با تأکید بر روایی و پایایی. *پویش در آموزش علوم انسانی*، ۸(۲۸)، ۴۴-۱۹.
- چمنی، سولماز.، شکریگی، عالیّه و مشفق، محمود. (۱۳۹۵). مطالعه تعیین‌کننده جامعه‌شناختی فرزندآوری (موردکاوی: زنان متأهل شهر تهران). *راهبرد اجتماعی فرهنگی*، ۵(۳)، ۱۶۵-۱۳۷.
- حمیدی فر، مهدی.، کنعانی، محمدامین و عباداللهی چندانق، حمید. (۱۳۹۵). جامعه در مخاطره فرزندآوری: مطالعه‌ای در شهر رشت. *نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران*، ۱۱(۲۲)، ۱۳۶-۱۰۲.
- حیدری، عصمت.، ساروخانی، باقر و ادیسی، افسانه. (۱۴۰۲). بررسی جامعه‌شناختی تأثیر عوامل اجتماعی بر گرایش زنان به تک‌فرزندگی. *راهبرد اجتماعی فرهنگی*، ۱۲(۳)، ۱۰۸۲-۱۰۵۵.

- خلج‌آبادی فراهانی، فریده و کیانی علی‌آبادی، فاطمه. (۱۳۹۷). بازاندیشی در معنای فرزند و دلالت‌های آن در زندگی: رهیافت کیفی در زنان متأهل بی‌فرزند ساکن شهر تهران. *نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران*، ۱۳(۲۵)، ۱۰۶-۶۷.
- رازقی نصرآبادی، حجیه بی‌بی. (۱۳۹۵). تفاوت‌های نسلی در ازدواج خویشاوندی در استان سمنان. *مطالعات جمعیتی*، ۱(۲)، ۹۵-۱۱۷.
- رضوی‌زاده، ندا، غفاریان، الهه و اخلاقی، آمنه. (۱۳۹۴). زمینه‌های کم‌فرزندطلبی و تأخیر در فرزندآوری. *راهبرد فرهنگ*، ۸(۳۱)، ۷۳-۹۸.
- ریتزر، جرج. (۱۳۷۴). *نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر*. ترجمه محسن ثلاثی. تهران: نشر علمی و فرهنگی.
- سرایبی، حسن. (۱۳۹۴). بازتولید جمعیت ایران: وضع موجود و ملاحظات دربارہ سیاست‌گذاری. *علوم اجتماعی*، ۲۲(۶۸)، ۳۵-۱۰.
- شمس قهفرخی، فریده، عسکری ندوشن، عباس، عینی زیناب، حسن، روحانی، علی و عباسی شوازی، محمدجلال. (۱۴۰۱). در دوراهی تصمیم به فرزندآوری: واکاوی چالش‌های فردی و اجتماعی فرزندآوری در بستر باروری پایین در شهر اصفهان. *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۳۳(۸۸)، ۱-۲۸.
- شیرکوند، عاطفه، ذوالقدر، خدیجه و قاسمی، عاصمه. (۱۴۰۰). شناخت هویت‌های معاصر و فرزندناخواهی در میان زوجین جوان. *پژوهشنامه مددکاری اجتماعی*، ۸(۲۷)، ۱۵۶-۱۲۵.
- طاووسی، محمود، حائری مهریزی، علی‌اصغر، صدیقی، ژیلا، مطلق، محمداسماعیل، اسلامی، محمد، نقی‌زاده، فاطمه، عنبری، مهدی، هاشمی، اکرم و منتظری، علی. (۱۳۹۶). تمایل به فرزندآوری و عوامل مرتبط با آن در ایران: یک مطالعه ملی. *پایش*، ۱۶(۴)، ۴۱۰-۴۰۱.
- عامریان، ملیحه، کریمان، نورسادات، جنتی، پدیده و سلمانی، فاطمه. (۱۳۹۵). نقش عوامل فردی در تصمیم‌گیری اولین فرزندآوری. *پایش*، ۱۵(۲)، ۱۵۱-۱۴۳.
- عباسی شوازی، محمدجلال و رشوند، مرجان. (۱۳۹۶). سهم ارزش ازدواج بر وضعیت ازدواج زنان ۲۰-۳۴ ساله شهر تهران. *نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران*، ۱۲(۲۴)، ۱۶۹-۱۳۵.

- عبداللهی، عادل و رحیمی، علی. (۱۳۹۶). برساخت اجتماعی سیاست‌های افزایش فرزندآوری و موانع پیش‌رو: مطالعه‌ی موردی کاربران اینترنتی. *مطالعات راهبردی زنان*، ۲۰(۷۷)، ۳۵-۶۰.
- عرفانی، امیر و شجاعی، جواد. (۱۳۹۸). دلایل عدم تمایل به فرزندآوری در شهر تهران. *سلامت اجتماعی*، ۶(۲)، ۱۱۶-۱۲۹.
- عسکری ندوشن، عباس و رازقی نصرآباد، حجه بی بی. (۱۴۰۲). تجربه‌ی مادری و چالش‌های فرزندآوری زنان شاغل: مطالعه‌ی کیفی در شهر تهران. *پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی*، ۱۲(۳)، ۹۹-۱۲۲.
- فروتن، یعقوب. (۱۳۹۷). رویکرد اجتماعی به الگوهای ازدواج. *نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران*، ۱۳(۲۶)، ۹-۳۶.
- فروتن، یعقوب و بیژنی، حمیدرضا. (۱۴۰۰). بی‌فرزندگی در ایران: یافته‌ها و راه کارها. *نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران*، ۱۶(۳۲)، ۱۷۷-۲۰۳.
- محمدپور، احمد. (۱۳۹۲). روش تحقیق کیفی ضد روش: مراحل و رویه‌های علمی در روش‌شناسی کیفی. تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.
- محمدی، میثم و رستگارخالد، امیر. (۱۳۹۴). تغییرات فرهنگی و آفت باروری در ایران (بر پایه تحلیل ثانوی داده‌های پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان). *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۲۶(۲)، ۱۵۹-۱۸۰.
- مرکز آمار ایران. (۱۴۰۳). محاسبه باروری کل با روش مستقیم با منابع مختلف داده به تفکیک استان‌ها ۱۳۹۵-۱۳۹۹.
- محمدی، نعیمه و صیفوری، بتول. (۱۳۹۵). بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر ترجیح باروری زنان. *زنان و خانواده*، ۱۱(۳۶)، ۴۹-۷۰.
- موسیوند، محبوبه. (۱۳۹۹). تفاوت‌های جنسیتی در نظام ارزشی، اشتیاق، شایستگی اجتماعی و سبک‌های شناختی دانشجویان. *مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان*، ۱۸(۳)، ۷-۳۶.
- نیومن، ویلیام لاورنس. (۱۳۹۰). روش‌های پژوهش اجتماعی: رویکردهای کمی و کیفی. ترجمه ابوالحسن فقیهی و عسل آغاز. تهران: نشر ترمه.

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. (۱۳۹۵). یافته‌های پیمایش ملی، ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان موج سوم (۱۳۹۴).

- Abbasi-Shavazi, M. J. & Rashvand, M. (2018). The proportion of marriage value on the marriage status women 20–34 years old in the city of Tehran. *Journal of Population Association of Iran*, 12(24), 135-169. (In Persian)
- Abdollahi, A. & Rahimi, A. (2017). Social construction of the policies of increasing of childbearing and leading obstacles: A case study of internet users. *Women's Strategic Studies*, 20(77), 35-60. (In Persian)
- Aghayari Hir, T., Farokhi Nekarestan, M. & Latifi Mojreh, S. S. (2016). Childbearing as risk: (Qualitative study of milieu for bearing few children in Tabriz city). *Women's Strategic Studies*, 19(73), 7-33. (In Persian)
- Ajzen, I. & Fishbein, M. (1980). Understanding attitudes and predicting social behaviour. 1980. URL <http://www.citeulike.org/group/38/article/235626>.
- Amerian, M., Kariman, N., Janati, P. & Salmani, F. (2016). The role of individual factors in decision making for the first childbearing. *Payesh*, 15(2), 143-151. (In Persian)
- Askari-Nodoushan, A. & Razeghi Nasrabad, H. B. (2023). Motherhood experience and childbearing challenges of working women: A qualitative study in Tehran. *Strategic Research on Social Problems*, 12(3), 99-122. (In Persian)
- Becker, G. (1991). *A Treatise on the Family*. Harvard University Press: Cambridge
- Behmanesh, F., Taghizadeh, Z., & Vedadhir, A., Ebadi, A., Pourreza, A. & Abbasi Shavazi, M. J. (2016). Explaining the causes of single child based on women's views: A qualitative study. *Iranian Journal of Epidemiology*, 15(3), 279-288. (In Persian)
- Chamani, S., Shekarbeigi, A. & Moshfegh, M. (2016). Sociological determinants of fertility (Case study: Married women living in Tehran). *Socio-Cultural Strategy*, 5(3), 137-165. (In Persian)
- Erfani, A. & Shojaei, J. (2019). Reasons for intending to have no children in Tehran, Iran. *SALAMAT-I IJTIMAI*, 6(2), 116-129. (In Persian)
- Fahlén, S. & Oláh, L. (2018). Economic uncertainty and first-birth intentions in europe. *Demographic Research*, 39(28), 795-83
- Foroutan, Y. & Bijani, H. (2021). Childlessness in Iran: Findings and Solutions. *Journal of Population Association of Iran*, 16(32), 177-203.
- Foroutan, Y. (2019). Social attitude toward marriage patterns in Iran. *Journal of Population Association of Iran*, 13(26), 9-36.

- Francesca, L. & Mencarini, M. (2018). Parents' subjective well-being after their first child and declining fertility expectations. *Demographic Research*, 9(39), 285-314.
- Gietel-Basten, S. (2015). *Individualization risk society and ultra-low fertility*. Plenary Lecture Delivered at Third Asian Population Conference, Kuala Lumpur.
- https://amar.org.ir/Portals/0/News/1400/barv_ari.
- Hamidifar, M., Kanani, M. A. & Ebadollahi-Chanzanagh, H. (2017). Risk society and childbearing: A study in the city of Rasht. *Journal of Population Association of Iran*, 11(22), 102-136. (In Persian)
- Heydari, E., Saroukhani, B. & Edrisi, A. (2023). Research on the effective social factors contributing to the women tendency toward one-child (Case study-married women in Tehran city). *Socio-Cultural Strategy*, 12(3), 1055-1082. (In Persian)
- Inglehart, R. (1994). *Cultural Transformation in an Advanced Industrial Society*. Translated by Maryam Voter. Tehran, Kavir Publications. (In Persian)
- Jin, C., Tooth, L. R., Xu, X. & Mishra, G. D. (2024). Associations between factors in childhood and young adulthood and childlessness among women in their 40s: A national prospective cohort study. *Journal of Affective Disorders*, 360, 26-32.
- Khalajabadi Farahani, F. & Kiani Aliabadi, F. (2018). Rethinking the meaning & implications of child in life; A qualitative approach among voluntary childless married women in Tehran. *Journal of Population Association of Iran*, 13(25), 67-106. (In Persian)
- Lesthaeghe, R. (2014). The second demographic transition: A concise overview of its development. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 111(51), 181-125.
- Lesthaeghe, R. & L. Neidert. (2006). The second demographic transition in the United States: Exception or textbook example?. *Population and Development Review*, 32(4), 98-669.
- Lo, I. P. Y., Chan, C. H. Y. & Chan, T. H. Y. (2016). Perceived importance of childbearing and attitudes toward assisted reproductive technology among Chinese lesbians in Hong Kong: implications for psychological well-being. *Fertility and Sterility*, 106(5), 1221-1229.
- McCormack, K. & Graham, M. (2024). Women should just be women: Behind the words, terms, and labels of Australian women without children. *Women's Studies International Forum*, 105, 102950.
- McDonald, P. (2001). Work-family policies are the right approach to the prevention of very low fertility. *People and Place*, 9(3), 17-28.

- Michel, J. S., Deuling, J. K., Kotrba, L., Lebreton, L. M. & Baltes, B. B. (2009). A comparative test of work – family conflict models and critical examination of work – family linkages. *Journal of Vocational Behavior*, 74(2), 199-218.
- Ministry of Culture and Islamic Guidance. (2016). *Findings of the national survey, values and attitudes of Iranians (2015) the third wave*.
- Mohammadi, M. & Rastergarkhaled, A. (2015). Cultural changes, and reduce fertility in Iran (Based on second analyze of data of Iranianâ™s survey values and attitudes). *Journal of Applied Sociology*, 26(2), 159-180. (In Persian)
- Mohammadi, N. & Seifouri, B. (2016). A sociological study of factors affecting women's fertility preferences. *The Women and Family Cultural-Educational*, 11(36), 49-70. (In Persian)
- Mohammadpour, A. (2012). *Qualitative Research Method Against Method: Steps and Scientific Procedures in Qualitative Methodology*. Tehran: Sociologists Publications. (In Persian)
- Moosivand, M. (2020). Gender differences in students' value system, engagement, social competence, and cognitive styles. *Womens Studies*, 18(3), 7-36. (In Persian)
- Newman, W. L. (2019). *Social Research Methods: Quantitative and Qualitative Approaches*. Translated by Abolhassan Faqihi & Asal Azam. Tehran: Termeh Publishing House.
- Norville, C., Gomez R. & Brown, R. L. (2016). Some causes of fertility rates movements. *American Enterprise Institute, Washington Times*, (13), 1-29.
- Olalde-Mathieu, V. E., Licea-Haquet, G. L. & Aguilar-Reyes, A. (2024). Motherhood beliefs across sex, age, education and parenthood. *Social Sciences & Humanities Open*, 9, 100783.
- Parhoodeh, F., Erfani, N. & Parhoodeh, F. (2022). A reflection on the qualitative research approach with emphasis on validity and reliability. *Survey in Teaching Humanities*, 8(28), 19-44.
- Parvinian, F., Rostamalizadeh, V. & Habibi, R. (2019). The effects of women's modern lifestyle on their fertility and childbearing – a case study in Qazvin city. *Quarterly Journal of Woman and Society*, 9(36), 39-72. (In Persian)
- Razavizadeh, N., Ghafarian, E. & Akhlaqi, A. (2015). Grounds for low child seeking and delay in child bearing (Case study: Mashhad women). *Strategy for Culture*, 8(31), 73-98. (In Persian)

- Razeghi Nasrabad, H. B. (2016). Cohort differentials of consanguineous marriage in Semnan province. *Iranian Population Studies*, 2(1), 95-117. (In Persian)
- Ritzer, G. (1996). *Sociological Theory in the Contemporary Era*. Translation: Mohsen Talasi. Tehran: Scientific and Cultural Publication. (In Persian)
- Salgado, F. & Magalhaes, S. I. (2024). "I am my own future" representations and experiences of childfree women. *Women's Studies International Forum*, 102, 102849.
- Saraei, H. (2015). Population reproduction of Iran: Current status and some policy considerations. *Social Sciences*, 22(68), 1-35.
- Shams Ghahfarokhi, F., Askari-Nodoushan, A., Eini Zinab, H., Ruhani, A. & Abbasi-Shavazi, M. J. (2023). At the crossroad of decision to have children: An analysis of individual and social childbearing challenges in the context of low fertility in Isfahan. *Journal of Applied Sociology*, 33(4), 1-28. (In Persian)
- Shirkavand, A., Zolghadr, K. & Ghasemi, A. (2021). Sociological analysis of contemporary identities and childlessness among young couples. *Contemporary Sociological Research*, 8(27), 125-156. (In Persian)
- Tavousi, M., Haerimehrizi, A. A., Sadighi, J., Motlagh, M. E., Eslami, M., Naghizadeh, F. et al. (2017). Fertility desire among Iranians: A nationwide study. *Payesh*, 16(4), 401-410. (In Persian)
- Van de Kaa, D. J. (2002). The Idea of a Second Demographic Transition in Industrialized Countries. Paper presented at the Sixth Welfare Policy Seminar of the National Institute of Population and Social Security, Tokyo, Japan, 29 January, 2002. Available online at: <https://scinapse.io/papers/2185048759>.
- Van de Kaa, D. J. (2001). Postmodern fertility preferences: From changing value orientation to new behavior. *A supplement to Population Development Review*, 27, 290-331.

نویسندگان

momontazery@yahoo.com

مریم منتظری

دانشجوی دکتری مسائل اجتماعی ایران، دانشکده ادبیات علوم انسانی و اجتماعی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

afsaneh_tavassoli@alzahra.ac.ir

افسانه توسلی

دانشیار گروه مطالعات زنان و خانواده، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران.

b.saroukhani@yahoo.com

باقر ساروخانی

استاد گروه جامعه‌شناسی، دانشکده ادبیات علوم انسانی و اجتماعی، واحد علوم تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی